

dum impellere, ac instigare, sine consensu dicti IACOBI CARDON. Idque omne sub confiscatione librorum, aliisque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Lugduni, die duodecima Octobris, anno millesimo sexcentesimo trigésimo.


De mandato Regis,

Signatum,

RENOVARD.



IOAN

I

IOANNIS EVSEBII
NIEREMBERGII,
EX SOCIETATE
I E S V,
LIBER PRIMVS,
De Arte Voluntatis.

PROLEPSIS I.

*Nec fortuna, nec maiori cura nature
indigemus.*

ROCVRARE fidem fortune, *Cap. 1.*
tucri pietatem naturæ, expi re no-
men vtriusque infamata, & quod
inde sequitur, domestico & para-
bili remedio humanis calamitati-
bus moderi, (quid enim promptius? quid ma-
gis sine apparatu, sine impensa, quam mutare
cupiditatem?) irritæ, nec maiori, quam hæte-
nus reperendæ, felicitate, potius quam inutili
A pre

pretium erit operæ. Nexa licet inuicem ista sint: namque, vt excusent se mortales, quorum duntaxat inerti, & auia libidini, felicitatis inuentum miseræ debetur, vt æquius quàm Aruntius, & Thralius proprio damnentur ingenio, acculant nō tantum iniurij fortunam, sed impij naturam. Vtraque innocens est humane conditioni: insuper & hæc prouidentior; illa liberalis, neque sine affectu: nam nobiscum duntaxat munifica est, aded publica & vnicè amica, fida, æqua, comisque nostro generi, tamen si insimuletur perfidiæ, vt bona sua in nullos, nisi in homines, dispendat, & solum non dilapidat: quia non sine consilio, cum omnibus non sufficiant, distribuit per vices, ad diem commodat, vt quisque, aliquo saltem tempore, aliqua saltem particula eius gustet indulgentiam. Imperatorum liberalitas ab omnibus adoratur: etiamsi non omnes congiarium capiant, sufficit posse. Cur damnatur ordo indulgentis fortunæ, cum ita distribuatur, vt nemini non tribuat? *Quid* amplius ab illa requires, quàm viscera materna, quàm curas naturæ, quàm mores Philosophiæ? *Pia* mater panem inter liberos distribuit, vt frustum veniat singulis; & minus dat omnibus, vt det omnibus. Sollicitior natura transmutat rerum vices, vt suas vitæ opes degustent omnia, & vt Synesius ait:

*Vt etiam ima
partem in mun-
do sortiantur
viam alter-
nam.*

ἴνα καὶ τοιαῦτα
Μερίε το ἀνομιῶν
ἀλλὰ καὶ τῶν

Ετα

Εταμεικουβρα.

Ipsa constantia magistra, Philosophia, non solum inconstans, vaga, omne solum peruadit, ne vni soli benefica esset. *Quæ* ciues mundi facit, vniuersi peregrina errat de vniuersis meritura bene. Ad Bactrianos, Chaldaeos, Phœnicæ, Ægyptios, Atlanticos, Phrygas: lente deinde relicta Barbaris Græciam appulit: procedenti mox gradu Romanam. Sentit quandoque & in patria sua frigus in Anacharsi Scythia, in Abari Hyperboreo: vidit & in incunabulis suis recetes cuiusdam Solis ignes in Dandami, & Calano: exulauit aliquando in Euxino; sed extorris priuilegium municipij mundani suo Diogeni dedit. In vnū solum beneficia cogere, nequit sine maleficio, & coactione fieri: iam hoc ipso sine liberalitatis laude, quia sine libertate. Vnum solum attendere, vnum respicere, seruire est, non liberalem esse. Libera liberalitas est, & regum quid, propterea commune bonum, & ad omnes. Necessitatis est ad vnum esse. Non gratis dat, qui non alij dat: sibi enim puto magis dedisse, cui non placet homini dedisse; sed consanguineo, aut adulatori, aut reddituro, & vt vno verbo dicam, qui cum spe dederit. Dat alij, qui dat alijs, qui omnibus: magis enim liberalem credo, qui pluribus, quàm qui plus largitur. Non alio nomine fortuna iniqua est, nisi quia cunctis æquæ candidata, scilicet, maiestatis, æmula pietatis, discipula naturæ, sectatrix Philosophiæ. *Pia* est, in piæ dicitur, dum perfuncta commodatis suis repe-

A 2

tat

rat aliqua, vt aliis quoque satisfaciatur, & affabilem se præbeat. Hoc consilium magis meretur gratiam. Propensioem cunctis se ostendit, prouidam communis boni, & neminem sibi placere, nisi vno titulo hominis. Quid ergo accusamus, quòd det omnibus? Non, inquit, ob hoc: sed, quòd det malis. Atqui & hoc laudi aliis vertitur. Aristoteles reprehensus, quòd homini non bono dedisset stipem, negauit dicere, solum humanitati dedisse. Humana fortuna est: homini dat, non homini iniquo.

Cap. 2.

Crimen nihilominus nostrum imputamus illi, iniquam calumniantes, iniqui in illam. Quæ apud nos commodauit, recuperare nequit sine querela, nequit sine maledictis volentium retinere aliena contra fidem contractus. Sed in hoc excellentis spiritus est, quòd æstimet plus beneficentiam, quam beneficium, quòd vult perdere, vt faciat. Farcior, dona sua futilia, & exiguæ utilitatis: affectum tamen damnare non possumus, nisi ingrati, quem gratum exhibet, & sanum. Insons saltem est, & de nobis meretur; si non euentu, studio: licet male, quòd forsitan commendatio est, apud vulgus improbum audiat, post se non modò trahens eruditiores, brutam, perfidam, lasciam, inconstantem compellantes; sed & probos, & pios. Abbas Philippus maximam omnium, vulgaribus maiorem, in illam iaculatur calumniam:

Fit rea, sed non pudet esse ream.

Culpam tribuit, verecundiam negauit, culpam
am

Nec fort. nec maiori cura nat. indigem. 5
amuletum, morum salutem. Illud scelus, de quo cætera speres, imputauerat, periuram ad scelera dixit:

Promisit fortuna manum, mentitur.

Mox, quòd peius scelere omnium est, non erubescere. En meretricium fortunæ ingenium, impudentiam, & perfidiam amoris. Nullum amat, sed fingit, iuratque amare. Impunitatem periurij dat impudentia. Palam & hoc conuitium obiecit Georgius Pisides:

Η μαχράς όντως, ή τωβή μωρ όβία:

Εγώ δέ παρτίς ομωτίστας πόδη.

Nos quoque libenter, alioqui aduocati fortunæ, adulabimur interdum, vulgò consentientes eius conuitiis, ne consentianus vitis. Malumus confulere fortunatis, quam fortunæ. Vtilissima hæc inuidia fortunæ foret, si nostras inuidias tolleret. Vtilissimum odium eius, si nos, nostraque bona faceret amare, non sua dona. Illud est mirabile, & miserabile, cum omnes maledicant fortunæ, quòd omnes ament fortunam: præterquam non refert acculare excusandam.

Major culpa aliquorum Philosophorum fuit, *Cap. 3.*
culpare naturam, quasi homines non agnoscat filios, sed priuignos, quos, si non odium, fastidium nouerant negligit. Cætera animalia diligentius dices curasse: consentanea vnumquodque supellectili, & portione cognata: hereditatis ab ipso donauit ortu:

*Armauitque manu, cornu, pede, dente, veneno,
Atque aliis, quibus artis inops, animique minoris,*

Verè meretricis, hominis quæ quamquam amet, amore fingit seruo se corripit.

*Et ratione carens animal se protegat, & se
Seruet ab aduersis rebus.*

Solum hominem imbellem, nudum, indigum reliquit. Exheredem credes, vel solum fideicommissum fortunæ. Cum venia & huic crimē istud (si aliquid esset) posset adici potius, quam beneuolæ imponi parenti. Satis fuisse calumniari vni fortunæ. Non grauior post tot calumnias, istam etiam appendicem tolerare. Innocentius esset, casum matris, quam negligentiam putare conditionem humanam; infortunium naturæ fuisse, non inuidiam; abortiuum filium sine genitricis fecere, infectum hominem, eudémque effusum, non vt priuignum contemptum, infensumque fastidisse. Quid iam mirum, si in humanum genus fortunatissimè præualeant infortunia; si auspiciata, & erudita in ipsa communi parente; si homo antè fortunam expertus, quam naturam?

Cap. 4.

Sed nec minor cognatio pietatem minorem fecit, quod minus pignora sua, & ex præcordiis nos natura agnoscat: non enim se totus homo debet naturæ; minor, & deterior portio, donum eius est; altera, quæ sublimior, & dos, & gloria humana, non ex beneficio naturali, & imis caussis venit; proximè dexteram Dei matrem habet. Diuina pars est animus, diuino proinde natali illustris, nobilissimus. Quid? anne homini, quia diminutus, seu dimidius naturæ sit filius, consuluat natura diminutè, & auarè? aut relinquit omnia officia parentis, cum non totum sui factum

tum videat? Innocentia, & integra viscera illi sunt; nec talia essent, nisi in eum etiam, qui ex suis visceribus non totus esset. Maxima pietas fuit naturæ in hominum genus, scilicet, paternæ, virilis. Assensior in hoc illis, qui negarunt illam matrem hominis; displiceant licet, quod putarint noueram: nisi, vt Phauotinus dixit de quartana, sit semel nouerca, & bis parens. Maior illius prouidentia est, quam segnioris, & muliebris sexus. Pater hominis est, mater aliorum animalium. Atque si meliorem partem hominis extraneam dicam, non mater, non nutrix, sed nutricius animi est. Nimirum sollicitat disciplinam nostram, non mulcere, non fouere, non blandiri. Erga alia animalia officia materna coluit, erga hominem paternæ. Ne quid illis commoditatis deesset, vestit, fouet, mulcet, pleno & muliebri affectu. Hunc erudiri mauult, viriliter tractat, negligentior commoditatis, pleno & salutari consilio. Sparte indumenta, atque alimenta negabant filijs, vt necessitas extorqueret industriam, & efficax magistra viuendi esset, compensante atque curas & officia pietatis: morsus enim irritatæ necessitatis (vt Portius dixit) grauissimi sunt & acutissimi. Acuminat inopia ignauiam, erudit paupertas mentem. Neque crimini data hæc prouida crudelitas parentum; sed pietate publica admissa, & legitime consecrata fuit. Ita natura negauit homini plura, vt necessitas meliora daret. Remunerat egestas quandoque in hoc molestiam suam, & pretio

tio compensat desiderium: tum ne vacaret animus; etiam quidem istum non dedisset natura nobis, edere vult, & exornare, ut quo potest modo, si non genitrix mentis, bene merita esset. Ausim dicere, dedisse mentem, negando omnia, dando solum necessitatem. Eleganter dictum:

Ἐπειὰ δὲ δόξης, ἅπ' ἑσθ' ὅς τις ἴ, οὐκ ἔστιν.

Si ineptum necessitas sapientem facit, iam pars mentis cum necessitate venit.

Cap. 5.

Si omnia nobis dedisset natura, quid daret nobis ratio? Hoc maius beneficium illi debemus, quod noluerit liberalis esse, (irrita mens, vacans arbitrium iaceret, hoc ipso iam liberalis, & virtutis suae memor. Plausibilior & comprobata naturae laus, virtus liberalitatis est, cuius honos & lex interit media avaritiae, & effusioni; nec dispendere, cum superuacui sumptus sunt; nec, cum necessarii, retinere. Non prodiga, non avara est, nulli inuidet, quod necesse est; nulli, quod non est necesse, erogat. Quare, quoniam solo animo & virtute caetera superfluant homini, negavit, quae reliquis dedit inopibus dote mentis, arma genuina, & indumenta cognata. Non dentes homini falcatos dedit, ut apris; non vncinos, ut leonibus, vngues; non solidos & missiles, ut equis, quibus funda calces sunt; non pellicea tela, ut hystricibus, quibus arcus & pharetra cutis est; non trufatiles domos, ut testudinibus, quod fuit. Momi votum & consilium; non loricas cuticulares, ut testaceis; non muros spiculatos, ut echinis; non denique amicit setis, spinis, plumis,

plumis, corticibus, crustis, testis, pilis; sed exermem, exutumque reliquit. Solum cerebrum, caputque inter humanos artus nudos protegit, & induit, reuerita in arce ac Capitolio suo animum, quo integro & curato, omnia in tuto sunt, cuncta incolumia manent. Nec avarae illius perornavit, nulli animalium locupletius; potius inde prouidit caetero corpori, ut veluti iuh papillone natiuo proluxa castrametaretur caesarie. Ab animo omnia proteguntur. Hic praeponderat solus tot illis illecebris, tot blandimentis, tot curis, quibus factus reliquos mulcet, & procurat. Oportebat alterius ordinis, id est, nobilioris, admoneri hominem, ne falleretur, comparem se brutis ratus felicitate extima, & seruienti. Proinde plebeius census, & par supellex quadrupedem dedecebat. Non dignitas censu constat, nec honos supellectili mensuratur. Praestat homo inops ipsis animalibus locupletibus, armatis, amictis, quibus ipse egenus imperat, & sibi seruite facit. Potest gloriari, ut ille triumphator de Sabinis, Samnitibus, Pyrho, qui plures triumphos habuit, quam seruos, (duo tantum in castris calones Manio Curio fuerunt,) & ad minus pares, tertius sibi seruus ipse Curius fuit; nisi quod iam & hic quartus, & maior triumphus: triumphauit de se triumphatore. Hic frugalitate, rapisque contentus, ingens auri pondus recusaui respondit offerentibus, malle se imperare locupletibus, quam locupletem esse. Praestat nudum, & solo animo dominium esse naturae, & fortunae.

Cap. 6.

.881.

Dum homo exutus mansit, & tam pauper, vt nec vestem haberet, felici animalium regno, & inœntrouerſa obedientia fuit potitus. Nudum Pœmenem fera: sunt reueritæ; vestitum, velut purpura tunc denudatum, non agnoscentes discepsere: raro talione ab ipſo sublimi viro prædicto, credo etiam impetrato, aut transacto, quoddam peregrinum aliquando non liberasset canum laniatione. At, dum exutus fuit, suspensa vindictæ irreuerentia, pristinam hominis maiestatem in nuditate suspexere bruta officiosa. Leoni incumbabat. Pro molli stramento habuit asperam feram. Quando magis dominus, quam cum securus? & quando magis securus, quam cum avius dormiret? Tam officiosa bestia fuit homini, suo, inquam, Regi, vt ad cubitum stragulum, ad securitatem satellitium se exhiberet. Pæbonem item nudum coluerunt hyæna; & expeditam etiam pro voto suo deuorari, solum sunt ausæ venerari osculis nuditatem; ad officia hospitalitatis, (erat in spelunca sua,) lingebant pro ablutione hospitali, vt nudior adhuc esset sudore & puluere. Ad eod placuit nuditas, vt affectaretur. Fautinus securus fuit quatuordecim inter feras annos, sylvarum & montium citius. Nudus erat, hoc priuilegio seruatus. Didymus comprimens pedibus colubros, licet ipsa conculcatione stomachatos ad virus, non innocuos tantum, patientes expertus fuit. Illam pedum nuditatem suspiciebant, & regia suslinebant fide, velut barbari suos Principes humeris. In vniuersum serpentes reuereri

exutos

Nec fort. nec maiori cura nat. indigem. 11

exutos homines, inuadere vestitos, fertur, nisi Epiphanium excipias. Sciunt & bruta viuò obsequi, & inexpectata seruitia exhibere nudis. Miramur expositos infantes exceptos ab animalibus sapissimè, & alitos, Cytum à cane, Semiramam à columbis, Iouem à capra, Telephum à cerua, Arneam à penelopeniouis, alios à lupis, alios à suis. Abiecti pernumque nudi fuerunt, & suæ reuerentiæ & obsequij titulum monstrabant nuditatem & innocentiam. Rara his brutorum obseruantia, fides, officiositas, ad miraculum sanè, ad exemplum. Parasium & Lyealtum pueros, propriis reiectis catulis, lupa nutriuit: maluit perdere filios, quam Imperatores. Non minor fidelitas erga Habidem saepe à brutis lactatum, mox etiam procutum, in angustiam abiectum semitam conculcandum armentis; postea famelicis, & multorum dierum excruciationis abstinentia canibus, deinde suis porrectum, vt vorarent: maluerunt fame mori, quam Principem suum non viuere. Defuit potius sibi natura, quam in illum reuerentia. Defecit vitæ suæ misericordia, non in nudum eharitas, quarumdam etiam vberibus nutritum. Fides maior humana, ne dicam, fide, sed pietate. Citius inueniemus matres, quæ in angustia annonæ proprios manducassent filios, quam alienos aluissent.

Cæterum nuditatis loco paupertatem adora-
rauit, vt proximam humanæ dignitatis purpu-
ram, atque ex cognata nostri generis inopia re-
gim

gium inigne. Neminem cum satellitio nouimus, cui bellum vltro paruissent. Vidimus multos sine decore, multos cum paupertate, exermes multos. Heleno, & Pachomio paruere crocodili; Beno etiam hippopotami; Antonio, & Machario onagri; Gerasimo, Sergio, Helladio, Ioanni, & Simeoni Prisco leones; Philippo, & Ammoni dracones; Alexandrino Machario hyæna; Theophilo, Sergio, & Hygino columbæ; Helia, & Benedicto corui; Nicephoro Petenensi vrbi, & anates; Adamo Firmano lupi, & hirundines; Iosepho Ancheræ; nostris sæculis, quod non obstat admirationi, tygrides; Paulo scorpiones, & cornuta æspides; Hilarioni boas vsque ad mortem, & mortem ignis paruit, immanis coluber, cui bos pro buccella fuit. Illud imperium non opulencia facit. Quid? Inquies, etiam diuitibus animalia seruire, equos ad insidendum, boues ad arationem, iumenta ad vecturam, canes ad custodiam; sed & hoc non diuitis, sed gloriæ præfæ authoritatis debetur. Restat illius hoc vestigium: non totum regnum esse rebelle solet domesticis saltem diuturnior est fides, & superstes diademati. Manserunt nobiscum domesticiores famuli. Aliqua etiam reuerentia debebat simplicis & nude natiuitati, morti denudatæ: nascimur, & morimur, quales viuere non peius oportet. Non refert, si opponas leones Regiæ alicuius Perenices, & Hannonis; aut dracones Thoa Achæici, & Heraclidæ. Non hos famulos, sed familiares puta: societatem, non obsequium præsti

præstiterunt; nec ex fide, sed ex gratitudine. Nuditas, & paupertas solum est sacramentum hominis, in quas iurauerunt animalia. Hac nos auctoritate imperatoria præposuit, locupletauitque natura, nec seruiturum irrationabilium satis donalle putat libertatem rationis, quam quoniã non dederit: quia non potuit, tentat, qui potest artes, & viribus. Satis dedit impotens, si dedit votum, nimis, si conatum. Conatur natura libertatem dare etiam in his, quæ non dedit, ne illa necessariò haberemus.

Quin & his, quæ dedit, per ea ipsa pauca & Cap. 3.
eigena, quibus seruit nobis, & ad mentis nos libertæ recordationem vellicat, parte sui iuris exemit, nec proprio necessitatis notaui caractere: signo potius quodam rationis prærogauit, acque insigni libertatis: ad vnum noluit coarctare. Æmula, non inuidia animi in ipso imitatur corpore libertatem eadem: non vnus omnibus hominibus gustus, non simplex cupiditas, non cibus idem. Cuique animalium generi solum dispersit alimentum, cunctis ouibus herbas, leonibus carnes: rigidas & limitatas leges non promulgauit hominibus. Alij nutriuntur, vt fera; alij, vt mites & cicures; alij carnis; alij stirpibus. Non omnibus victus idem: conspiciatur sensus humanus quodam vestigio libertatis libertior, quem non ad idem constringit, nec vt bruta vrget: aded circumspectè cum rebus nostris agit, aded splendide indulget. Adorat arbitrij gloriam, & cauet violare, vt se quisque, prout libertat. fingat.

singat. Sic hominem infectum, vastumque dedisse, vt quod magis dedisse videatur, materia sit. Hæc iniuria putatur, hic liuor, hæc contumelia; fauor tamen est naturæ, fortasse & reuerentia. Noluit se nimis humanis rebus miscere. Quare? Quia liberos non agnoscit, velut filios colit, cum liberos seruet. Vult, quod sumus. Satis hoc est, vt calumnia inuidiæ falsa sit: & siquidem libertatem nobis non dedisset, copiam libertatis facit. In solatium, si non fuit liberalis, officiosa est.

Cap. 9.

Anne maior gratia, si hominem fabricasset protectum squamis, aut vestitum pilis, aut loriatum crustis, aut armatum spiculis, aut receptum hospitio, domestica farcina, aut innato carcere, quam nudum, inermem, depilem, vt omnia posset esse, & mutare tegumenta & domicilia? Noluit diuinare naturam, noluit præuenire humanum gustum, incertum, liberum. Multi homines gaudent, vt gaudent modò, nudi incedere, alij vestiti, alij armati, alij exermes, alij sine domo, alij intra latibula; Idè non se introduxit, nec usurpauit ius totum nostræ conditionis, vt qui amictu gaudent, possent habere; qui secus, carere. Non omnia omnibus placent, nec eadem eidem omni tempore. Præ molestem esset semper vestitum esse, semper armatum, semper manentem domi, aut onustum sua casa, vt testudines, & ostræ. Arma belli tempore conueniunt; possunt tunc arripi. Pelles, & vestitus, in hyeme; possimus tunc protegi: nuditas quoque

que suo tempore, & quieti, & balneis placet; tunc nos inueniemus esse sine labore, quod volumus: votum erit natura, & semel gratis aliquid accipiet cupiditas. Domicilia contra nimbos tumentur; possimus tunc condi: nec hoc remedium graue, & seruire habemus cum onere perpetui oneris, aut carceris. Saepè sub dio iuuat esse, & tunc caelo perfrui in terra licet, & possimus exonerati: caelum tunc videmus, & totos nos caelum videbit. Dedit omnia nobis natura, cum nihil dederit: omnium animalium dotes indulsit, cum negauit, vestimenta armeniorum murium, nuditatem tanarum, (non est, cur queramus, solos nasci exutos, siquidem sunt, & quæ nascantur, & viuant,) domesticitatem testudinum, rusticitatem doreadum. Suas vires reliquit rationi, sumq; arbitrio ius. Vermis animo omnia, vt hic excolatur & formetur. Inculturn, informemque hominem fecit, arte refecturum, & meliori conditione, in quibus defecit ipsa.

Corpus animi causa est nec aptius animo li- Cap. 10.
bero & solerti posset esse, quam istud corpus sine maiori arte, nudum, expeditum, sine obstaculo, ad omnia. Absque magno apparatu habet homo, quæ omnia habent. Parum refert rudes artus habere, si etuditur mente.

Αἱ χάρτες ἡμῶναι πῶς ἐκείνι ἀστυάριον.

Quid iuuat bimembres Centauros esse, si carent mente? Quid Græcias impedit nudas esse, si solum veste? Vnum animi pignus, cunctorum diuitiis animantium æquiualeat: proinde homo lo-
cuple

cupletior. Ad huius imitationem præcipuum diuitiarum titulum vsin paut pecunia: quia æquualet cunctis rebus. Qui illam habet, licet careat omnibus, omnia censetur habere: quia cum illa potest, cum velit; & præstat habere illam, quam ea, quæ habentur per illam, cum per illam habeantur omnia. Inter ipsas pecunias, inter ipsas diuitias hoc nomen præcipuit aureus; quia simplicius plura continet: per imitationem enim paupertatis, & simplicitatis adstruunt se, & magnificiunt diuitiæ: eò maiores sunt, quò in minori constant. Ad eò opulentiæ norma, simplicitas est; subinde opulentiore: ad eò diuitiarum idea; paupertas est; subinde dicitur. Ita nobis in simplicissima re superfluunt vniuersa, hoc ipso locupletiores; quia habemus omnia, & quia in vno.

Cap. 11.

Accedit, quòd in vno, & dupliciter: simplici enim animo bifariam hoc bonum obtinemus pro gemina eius dote, mente, & voluntate. Alterutra occurrere licet, & medicari infirmitatem nostram, & præuerrere cognatam inopiam; tamen est alterius firmius sit remedium, si remedium est, & non potius sanitas. Mente solum possumus habere, quæcumque habemus opus. Pariore & sana opulentiore est, non habentis necessitate, quam potentis subuenire. Bona vultu lo optima medicinæ præstat. Mens artes paratur in remedium naturalis orbitatis, cum quibus non inuidemus brutis ornamenta, & opes: non tamen ad eò prævalent, est compendent donan

donanda à natura, vt valeant contra fortunam. Supplent naturam, non superant casum; imò nec naturam omninò. Quantumuis probata, validaque medicina sit, non omnem morbum, & semper debilitat. Hoc solum possunt facere, nec fatis est, ne inuideremus animalibus, ne iuste calumniaremur communem natrem.

Cap. 12.

Verum post tot artium adminicula restat, quid adiuanandum sit: adhuc miserò nos inuenimus, & miramur, cum tamen nosmet faciamus superfluarum sollicitudinibus rerum, necessariatum penitentia, & impatientia intolerabili fortunæ tolerabilis quidem. Post inuenta solertiæ, restant cure; post rerum affluentiam omnium, restant desideria: & iam oblitò queri de natura nos adoriuntur ærumna, hoc ipso nequam culpabili; quia vbi dona eius non desideramus, damna aliunde timemus, aut lugemus. Non itaque solum ingenium expiat miseriam, nec per mentem dumtaxat acrem exultat acria & molesta. Hic labor, hoc stupendum opus est voluntatis: nam non sine remedio miseria est. Quod alia non concedunt artificia, dabit voluntas sana, hoc est, voluntas sine voluptate. Voluptatem tamen maximam, id est, sine fæce, & cum fide; vndique iucundissimam, vndique constantem talis voluntas creat: cuius & quædam sua ars est, cui si nomen indere velit, virtutem dixerit cum Hippodamo Pythagoreo, cuius officium gaudium est, & inter pila fortunæ pax metis pretiosissima. Prudenter inquit Prudentior:

B

Pax

Pax plenum virtutis opus, pax summa laborum.

Pax belli exalti pretium est, pretiumque periculi: Sydera pace vigent, consilium terra pace:

Nihil placitum sine pace Deo.

Ad rem tantam est quædam libertatis methodus. (Gratiam Dei semper desidero, sine qua omnis nostra ad honestatem via, deua est: sed supposita illa, commodè erudire licet voluntatem; quia libertati accommodatur gratia.) Est & quidam scitus voluntatis vsus, ne nobis abutatur fortuna. Cedit sub disciplinam aliquam, cupiendi, fastidiendique modus, vt fabricemus columnen in discrimine, fortunam in infortuniis, tranquillitatem in tumultibus, gaudium in tormentis.

• • • *Cap. 13.* Tot, tantorumque officiorum proximum organum, vna voluntas est, si ordinata sit, certis, salutariibusque consentanea canonibus. Sunt artificia, quæ vnici & paruuli motione instrumenti plura & magna facillimè, vnòque digito commouant. Machinas, quæ vires superant, atque exiguo cum paxillo donant. Sic vnus voluntatis gubernatione totam felicitatis molem dirigere licet, machinas miseriæ diuerse, & fortunam immotam raro miraculo figere. In vsu instrumentorum aliarum artium, curiositas meretur disciplinam: cur istud gaudij organum gubernare non discimus, nec inertiam pellit utilitas? Non minor est, quam funus fortunæ acerbæ, & calamitatum incertus. Varia excogitare possumus, quibus

quibus tantisper obstemus tristicis, quibus saluumus infortunia: tollere de medio non licet, nisi ordinata voluntate. Ludi, spectacula, musica, infirma sunt artificia dolori & affectibus placandis, innatis tortoribus. Hæc & alia exhilarandi organa, obstacula solum possunt esse ad tempus, non pharmaca: suspendere ægritudinem possunt, non tollere: ea ipsa motor animi violatæ nõ vincit, sed mitigari potest dubia fide. Quod ad momentum lenitur, mox recrudescet, & resurget roboratus. Frigidæ aquæ poculum febricitantes ad præsens recreabit, mox ardentius exuruntur: ipse humor in præcordia diffusus flagrantia, fax est incendio adiecta. Non est solius ingenij gloria, triumphus fortunæ: modestia voluntatis laude ista præcipue perfungitur. In eadem statuo imbecillitate quæcumque alia inuenta, & adminicula aduersus miseriam, quæ præteriacent nos. Intus solum latet nobis remedium efficax & tam salubre, vt ipsa salus sit. Ipsum remedium, valetudo est.

Præstò, subque manu, imò sub sinu, subque *Cap. 14.* corde pharmacum est miseriæ. Præcordialis est medicina angoris, & tristitiæ: sed parabile remedium cõtemnimus, difficilia, inefficaciæque perquirimus. Quidni? Efficacia sint alia, & in prociectu: limitata singula sunt, nec tot, vt æquentur ægritudinibus animi, minisque circumfrendentis miseriæ. Vix deest in vita penuria alicuius rei, lactura multarum, (non provt nos egemus, sed cupiditates nostræ.) Pericula, iniuriæ,

contumelia, mala affectio corpuseculi huius, quod vita afficimus, sexcentaque alia incommoda, ut nequeant tot esse medicamenta, quot medicanda. Quin, si toridem essent, & paria pharmaca malis, illud malum nequit abesse, ille importunus vitæ labor, auferendi labores, & medicandi passim. Illa cura sine citatione erit curandi curas vitæ. Ad hæc, pleno ore, & manu ardeat alicui fortuna integra, sana, nullis vitæ remediis egena: illa iam agritudo animi restat, venire posse agritudinem, timor inconstantis felicitatis, conscientiaque volubilis ingenij. Non igitur singulis malis singula respondere possunt pharmaca, nec per partes mederi, nisi vniuersali ordinatæ voluntatis præmuniatur antidoto: alioqui perinde est ac si aliquis, cum ploeretur, nudus in agrum prodiret, & nollet madescere, sed singulas speraret posse guttas vitare. Pluunt in vita ærumnæ: singulas impedire nequimus, nisi ad remedium sumamus, quod resistat cunctis, vestimento, aut tecto protecti. Demens esset, qui exutus in aciem prodiret, & volantium, pluentiumque telorum cuspides omnes præsumeret effugere; quia vnum, vel alterum factum eludere valeret: thorace valido se oporteret munire, vnde cunctæ obunderentur. Humana vita non modò militia est; sed prælium: nisi peccus armatus valido animo, exermes, nudosque obruent statim molestiæ; si non vi, numero. Quæcumque alia solatia non sunt tam valida, ut omnem miseræ sortis ictum retundant.

Tanta

Nec fort. nec maiori cura nat. indigem. 21

Tanta virtus solius virtutis est, & voluntatis sua præoccupantis vota.

Instrumentum instrumentorum, manus est. *Cap. 15.*
 Ipsam dixit Aristoteles organum ante organa: quia sine manu nostra manea sunt cætera, & inutilia, quippe inertia, exanimia, nisi artis spiritu & motu viuificet humana dextera. Transiit istam laudem ad mentem potissimè Galenus: quia artificia inuenerit omnia; quia dirigat, ipsamque manum manuducat; præcipue quòd sola mens pareat ac superet omnem naturæ indulgentis censum. Verum vsurparunt gloriam istam voluntati. Vna hæc dici instrumentum instrumentorum suo iure potest: supplet, quæ dare natura deberet, aut posset, & quæ ingenium dedit. Plus donat parcitate & quiete sua, quàm liberalitate natura, quàm prodigalitate fortuna, quàm sollicitudine industria. Dedit omnia, cum dederit nullis egeret: dedit plus, quàm possit dari. Sine pompa supplet apparatus indolis, sine cura solertiam ingenij, sine additamento superfluitatem fortuna. Instrumentum instrumentorum est: non, quia efficiat, quæ conditio irrationabilibus largitur, quæ suppleuit in hominibus astutia, quæ superfundit felicibus fors: sed, quia auferat, opus esse ope. Iam iterum excuso naturam prouidentem cuique paria felicitati suæ arma. Irrationabilium forinsecam prosperitatem, tributariam exteriorum, & alieno cedentem arbitrio ornauit armis, vario adstrinxit præsidio, ut eam aut vindicarent, aut potirentur: at, quia ho-

B 3

minis

minis arcanum peculium, intimaque prosperitas est, quid opus erat extimis grauare, ineptisque gaudij officinis? Leoni robur datur, ceruo pernicitas, passerij pennæ, cuniculo latebræ; ad suæ incolumitatis hedeiussionem: negata homini vires, velocitas, alæ, specus, non modò lacessito, sed quassato; staturo suæ, dum velit, fixo securitati. Consultius cum illo cautum, dum non de periculis modò, sed de timore. Non est tuta securitas, immunis discrimine, nisi sit & metu. Tanti interest inter animalium, & hominis columen, vt illa prouisa solum sint, hic securus. Nulla itaque negligentia naturæ fuit, inopia & nuditas humana, si nudo & inopi sufficiat apparatus gaudendi: imò sui penè dimidium superfluat, cum nec artubus eius felicitas & gaudium egeat in voluntate nuda fessurum & securum.

Cap. 16.

Abutimur tamen hac machina euertendi totius infortunij, ad euertendum nos; & ipsam voluntatem maligno & indulgenti amandi, abominandique vsu in nosmet armamus, & ferociter facimus. Non aliud in causa est, quare humanam conditionem, fabricatâ curis nostris miserâ, defleuerit Menander miserabiliorem, quàm ferarum. Non derelictio parentis naturæ, falsò existimate nouerit, cum iam non desideret ingenium fauores alienos, nec maternas curas: sibi præsumpsit plus, quàm posset illa dare, sine dubio quàm vellet, si nos amat. Sed, vt scite temperata cithara imperiti musici manu amœnat omnes;

omnes; at si absorta & inordinata occupet digitos ignaros artis, punit audientes: ita temperata, sibi que concinna voluntas iucundum gaudij instrumentum delectat; in composita & dissidens offendit. Quisque artis suæ instrumenta optima querit, aptare discit, scito gloriatur vsu, nauclerus gubernaculi, musicus lyræ; cur humane artis organum gubernare perit, negligimus: nihil vilitatis homini est, quàm velle: nihil inuisitatus, quàm benè velle. Cui semper asuefecimus, numquam discimus: cur nostræ vitæ, felicitatisque instrumenti, cuius vsus continuus est, nunquam vsu proficimus? Fructum eius hæcenus indicaui, deinceps asseram, verumque monstrabo. Et quia hæc gloria voluntatis non est, absque seruitio & subuentione intellectus; huius quoque modum erga officia eius moncho.

PROLEPSIS II.

Gaudium alienum est rebus.

Præius quàm ad doctrinam pacis, ad fabricam lætitiæ veniamus, explorare iuuat, numquid hæc donum sit rerum, & qualis patria gaudij. Si cordis nostri vernacula est, tunc forte non inuisitabilis erit libertatis aliqua methodus, & ars tranquillitatis. At, si rerum beneficium sit, nec gaudium nobis ædificare poterimus, sicut nec ipsas res, nec exitus manu facere. Non ita vt cor no-

strum, in manu habemus fortunæ cerebrum mobilis, quàm Zoroastricum; iudicium, dices forsitan, non scientiæ, sed insanæ. Non ita nature veteris, & sumus in sinu nostro est, vt pectus proprium. In fortunæ libidinem, & naturæ necessitatem nullum, nisi patiendi, ius habemus. Haud opus tunc alia præceptione esset possessuro lætium, quàm iis rebus herere, quæ fœcunda essent oblectando; iis abscedere, quæ matricies mœroris. At, qualem dabis constantem regulam? Quomodo hæc certò possunt dignosci, vt in vnam classem digeramus iucunda, in alteram redigamus necesse; vt illis iungi, his se iungi liceat? Quod statum documentum huius designabis? Ancipites quotidie agimur, idèd angimur. Quod modò me delectat, eras fastidio: hodie placet, displicuit heri. Illud ipsum, quod vni est gaudium, alteri sit tædium. Archilochus ait:

*Cor alij de
alio mouetur
gaudio.*

Ἄλλ' ἄλλος ἄλλω καρδίῳ λαιβετα.
Maior variatio quàm palati est. Gustantium quibusdam dalcia, aliis nonnihil acida attridem. Huic stomacho est abominatio, quod alteri appetitio. Cibum, quem puer vel nare non sustinebas, auido adolescens excipis & gratulanti ventriculo. Plures facies ostenduntur voluntati, quàm saporum gustatui. Hæc rerum malignitas, permutatio vultus. Nulla tam experta, tam docta discernendi, decorendique mens est, vt stabilem valeat regulam præscribere, & cribrare placida à molestis. In omnibus confusio est: & nihil tam certum, quàm incertitudo gaudendi.

Omnes

Omnes res ambidextræ ludunt nobiscum, ita illudunt: æquè citò sinistra manu doloris verberant, ac dextera placiditatis perculcent.

At, si adhuc tentare libeat rerum æstimationem, & quosque in consentaneos sibi colligere ordines, statim nos seductos inueniemus. Equis vitam non admittet in exoptabilium serie; non abiiciet mortem in classem terribilium? Quis non accensebit in delectabilium catalogo diuitias, & in censu molestorum, pauperiem? Quotusquisque non adscribet inter placida honores, & in matricula tristium ignominiam? Quis non computabit inter amœna voluptates; & non apponet dolores sub calculos horribilium? Errorem tamen in suis rationibus reperiet. Opus erit expungere plura. Mors multis placuit; plerosque offendit vita. Plures tristes, alios miseros, nonnullos infensos, omnes sollicitos opulentia fecit; multos exhilarauit inopia. Quidam, non aliter ac pestilentis aëris flatum, fugerunt honores; alij cortisere inglorij. Nonnulli inter delicias tristes: alij in tormentis lætabundi & iocosi: Quid patentius, quàm gaudium, & tristitiam, alienigenas rerum esse; non illis insidere; aliunde nasci? Res ipsæ eadem sunt, euentus diuersi. Permanentibus rebus variatur affectus. Constantem eandem sedem nunc dolor, nunc lætitia occupat. Si rerum supellex, gaudium, & mœror fuissent; sicut res sunt eadem, eadem sua ipsis dos comitaretur; eadem delectatio, aut mœstitia hereret. Anne conditionem

B 5 suam

suam mutauit mors, aut aliquando amisit æquitate suæ laudem, vltimum solatium inæqualitatis fortunæ, imò æqualitatis suæ, vt non eadem sit omnibus? Quomodo, quam omnes timent, contempfit Socrates, vixit Theramenes, iocatus Canius, qui vita constantiam, & illusionem mortis, habuit curiositatem; & quam contentibilem ex se putauit, voluit diligentia obseruationis suæ pretiosam facere? Anne alterius ingenij sunt diuitiæ, quas recusauit Curius, quas formidauit Crates; & ne naufragaretur ipse, ipsas humanæ vitæ procellas naufragas fecit? Aut alterius est naturæ paupertas, cui studuit Antisthenes? An alia facies honoribus, quos excusauit Fabritius? Aut ignominia diuersi sunt gestus, quod in illis artississet Aristides? An voluptates mel suum inuiderunt, vt amaricarent Cynicum? Aut dolores & tormenta quo se imbuerunt saccharo, vt in illis festiuus esset Anaxarchus? Mors vna est: & si fortè dissimilis, illa quæ contempta, illa quæ accepta, quæ optata, aut iniquior fuit, aut crudelior, aut violentior, cicuta Socratis, pila Anaxarchi, ferrum Deciorum. Opulentia, & inopia non sunt alia. Similes sunt semper honores, similes ignominia: eadem voluptas, idem dolor.

Cap. 19.

Et vt nostros conueniamus: quem magis oblectauit vita, quam Apollonia præoptauit mortem; impatienti, diuinæque concupiscentia præripuit? Nemo diuitiis lætior quam Serapion Sindonita paupertate, sine ære, sine pera, sine pelle

pelle lætus; & ne quid possideret, nec se, se vendidit; & ne vel non suus aliquid suum haberet, pretium seruicatus restituit. Gratis esse alienus voluit. Bis se vendidit, vt mercaretur dominos. Nemo hilarior gloriatione, quam Alexus opprobriis. Non satis duxit pro ambitione suæ contentionis à quibuslibet despici; sed à quibus suspiciendus erat. Quid de voluptatibus dicam, quarum diligens fastidium præcurrit satiatarem, confundit famem? Nullæ ita infererunt humanum cor, vt cruciatuum helluo fuit Laurentius. Ipsum latus, quod non ita obsonauerant incendia, petiit accommodari, vt condiret flamma gratum pulmentum doloris. Nec exigua tormentorum gula Emamo fuit. Domiturus concupiscentiam, & voluptatem, ad extinguendam sitim aqua salsa utebatur. Haud simplici austeritate contentus, tam delicati fuit palati, vt nollet sine sale affligi. Peregrinis cruciatuum inuentis irritabat voluptatem dolorum, quemadmodum coqui exquisitam ciborum gulam. Nec fuit satis libidini patientiæ suæ quoduis tormentum, elegantiam curabat, & exquisita acerbis arte. Conradus iucundioris abstinentiæ avidus seruabat, donec putrescerent, dapes.

Ex quo fonte hoc discrimen? Quod arcanum *Cap. 20.* istud, vt in eodem alueo iam exundet gaudium, iam superfluat mætor; nunc refrigeret, quod nuper adurebat? Sunt omnia ancipitia, perinde vt rupes Gonia, iam aquas fundebat, iam flammam, tam citò fons, quam fornax. Hæc diuersitas non

inest

ineft rebus, cum eadem ipfiffimæ sint: at, fi illis non inuideret, neceffariò in affectione latet voluntatis. Duo tantum sunt extrema, inter quæ iaceat hoc difcrimen, res ipfæ, & voluntas noftra: fi illis fedes abfit gaudij, merorisque; erit in ifta. Reliqua feruili quãdam naturâ neceffitati parent, nec pro libidine mutare vultus valent. Neceffaria res sunt, eadem proinde omnibus. Voluntas fola immunitis, fola ingenua, libera, arbitrari potis, & qua facie libet, induere cuncta. Quapropter hæc differentia non venit à rebus non differentibus fibi: à voluntate potius ad verumuis indifferenti dilabitur, fuoque potitura iure & priuilegio libendi. Decolores funt res, donec illas purpuret, & illufret affectus: infipida ex fe funt, donec voluntas faliat: iuxta huius condimentum, aut dulcefcant, aut acerbabunt. Dicebatur olim ignis, optimum condimentum: igni enim omnia condiuntur. Idem voluntati vifurpo: ipfa eft pulmentum, ipfa condimentum rerum: prope obfonauerit, fapient: ipfius fiet ærumnæ falamentum: ab ipfa erit abfinthium delibutum melle: ipfa, fi perfergat aloen, faccharum amrefcet: iuxta taxationem fuam, pretium omnium eft.

Cap. 21.

Quid follicitamur de rebus ex fe ftirilibus? Cur hæremus illis, & amplectimur, velut hedera, faxa duriffima, hand conftanter vernaturî: Virorem hedera, non rupes, fed humor proprius alit. Cito tamen noftrum exficcat gaudium, quod è noftra nutrire nolumus: malumus de feopulis

feopulis exprimere, malumus allambere extrinfecus. Non funt res fecundæ læticia, nifi aliunde adnafcatur: nec fertiles dolore, quamuis vel ingrata humus tribulos non neget. Ferax & puerpera gaudij dumtaxat voluntas eft. Ad fumum, res erunt obftetrices: iuuant, non edunt. Cor eft, quod elucubrat lætitiã. Quid corpus, fuae potius animum eludimus, effugamûque à paupertate & patientia, cum hæc funt confecrata aſyla fortuna: Quid animam colludimus, ponè diuitias, deliciãque mittentes, duplici damno, ineptis, deinde irritis votis? Aque inopia, atque opulentia, fuccus & fons certa abeft, Aequales funt: nulla inter equalia prælatio eft, minus electio. Aque citò moratur gaudium in paupertatis cafa, fortaffe fecurius, & certè libentius, ac in prætorio opulentia. Fortuitò fiat, quòd placeant hæc, & displiceant illa. Dolor, & meror non innafcuntur rebus, non funt indigena regione in ifta extranea. Vagi oberrant, nec vt viatores, in incertum vadunt: non eunt, fed luſtrant: pariter diuertantur in turguriolo inopis, & in aula locupletis: vbi nox occurrit, ibi conſiſtunt, mane difcedunt: peregrini vbique rerum. Nulli rei concatenatum eft gaudium: nulla compes læticia. Solum cor noſtrum poteſt felicitatem in vincula conicere. E nulla re exul dolor, nec triftitia proſcribitur. Quæ infania eft, velut in aliquod certum pergere, quaſi futuros gaudium, vbi ſolum certum eft, poſſe maiorem præeſſe, & eſſe incertum, alteritrum prius.

prius incurfaturum? Quis, vt emat panes, ad conſtrinam vadit: aut, vt emat veſtem, ad caponam? Equè delinquit, qui gaudium in rebus veſtigat, quod ex ſe non habent, niſi ex fortuita voluntatis occuſatione. Quàm demens eſſet, qui immenſum metiretur Oceanum, tranſiliret regna, requireret non vrbes, ſed Orbes, ſine laboris induciis quaſiturus, quod domi ſeruabat? Procul quaerimus, quod propè habemus: per alienas ianuas mendicamus ſtipem eius, quod in manu noſtra comprehendimus, quod nobis dare licet. Cur per ambages, & Syrtes perſequimur, quod in nobis compendioſè latet: quod perſonam ſequitur, non res? Magna hæc felicitas felicitatis vera, quòd perſonalis ſit, non realis, nec pereuntium appendix rerum. Cuſtoditum eſt gaudium in corde noſtro.

Cap. 22.

Hunc vnionem non decet, nec capit alia theca, niſi animus: omnes tamen velut rem perditam inquirent: tranſuertunt Orbem, vt in illum incidant; peruertunt omnia; evertunt ſe. Quid tanti inueniri poſſet, vt compenſaret ruinam ſui? Quàto plus eſt collabi animo, quàm corpore? corruere mente, quàm pede? Dum gaudium quaerunt, perdunt gauſuros. Quandoque obtingit, vt eius, quod in manu habemus, oblitum, quaeramus. Interdum, quia nimis cuſtodita eſt gemma, amiſſam putamus: fatigamur, vt inueniamus: nulla magis moleſta, nec irrita diligentia: conſcientia enim impoſſibilis iacturae obtorquet, dum ſollicitiores agit: cumque ibi, vbi quaeritur,

ritur, impoſſibile ſit eſſe, quia ſeruata alibi eſt; diuturnior & deſperata inquiſitio plus deuexat. Ita nos tràquillitatem, & gaudium, quod in manu noſtra habemus, quod in pectore cuſtoditur, dum per externa quaerimus, interne amittimus, caſſo inquiſitionis conatu, certo cruciati. Idem nobis eucnite video, quod Aegyptiis. Apin, Deum ſuum, quem ſecum habebant, enecabant in Sacerdotum fonte, ruſus factitio quaſituri luctu alium adorandum bouem: laceratis enim veſte & crinibus, occiſum à ſe plangebant; deinde lugubri habitu, ſtebilibus oculis circumcuſabant, vt alium inuenirent. Ita nos gaudium domeſticum, inò præcordiale extinguimus; mox mœſti, & lugubres eximus ad quaerendum. Felicitatem, quam adoramus, domi ſeruare poſſumus: (quique ſuae lætitiæ patria, & pater eſt:) aſſicti tamen, & triſtes perquirimus exterius.

Experimus perſidiam lætitiæ promiſſæ ab iis *Cap. 23.* circumforaneis; & tamen non diſcimus experientia. Solius fortunæ rude, hebetæque periculum eſt. Cum totiens noſtrum nauſiagetur gaudium fortunæ fluctibus, rerum pelago nos damus quaſituri nouum: cum paululum ſeditam videmus, fictam putamus. Quid mirum, ſi fatigata curſu irrequieto, cum per humanas res,

Cenſamma per cadas, vel Euris

Per Siculas equicauit indas,

aliquando quieſcat: eſt, vt recreata recurat. Pauſam fortunæ ex laſſitudine potiùs, quàm ex fide putare tutius eſt. Improbè (dixit probe Syrus)

Syrus) Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit. Inprobè dico, fortunam damnat, qui bis luget infortunium. Siculus quidam mercator, cum ficos veheret, fecit naufragium: postea sedens in litore, placidum pelagus conspiciens, ad illud inquit. Noui, quid velis. ficos vis. Virbane dixit, prudentius fecit: noluit se rursus fluctibus confidere. Oporteret iocari pariter, sed diffidere fortunæ: non calumniari illam, sed nos accusare. Qui fructus, & remedium famis quæreret ab vltimo, non istam, sed se accuset. Nemo prodiget, quod mendicat. Nemo potest dare, quod non habet. Debet petere ab habente. Si non habent res gaudium, stultum est, illas flagitare importano voto. Non itaque res nostri angoris sunt, quas absque iure criminamur. Ipsæ innocentes à damnis nos vexantibus: ipsæ illiberales bonorum, quibus perfruiuntur. Non valent benefacere, nec sciunt nocere: satis licet in hoc beneficare, præterea ineptæ, nisi nostra erudiat, operumque ferat voluntas, nosve prodât. Nec gratiam merentur, nec bilem. Nihil dare possunt, quod sibi cor non præcipiat.

Cap: 24.

Nihilominus nostras illis imputamus molestias, & contra oamne culpamus fas. Sumus vt scelestissimi, quorum nequitia, non vt communis & vulgaris, excusatione augetur; sed accusatione genuatur. Patrant ipsi facinus, cuius, vt se dissimulent reos, infimulatores se faciunt. Accusant, imponuntque infonti vicino, quod ipsi commiserunt. Ita infimulamus res eius criminis,

minis, quod nos tenet. Quæ culpa tabulæ est, si pictor vultum imaginis obliquet, & erret: Crimen istud artis est, & imperitæ manus. Nulla obliquitas, nulla iniuria est vitæ, cuius non sit reus amor vitæ. Nullum malum contra voluntatem accidit, cuius non sit auctor voluntas, non complex modò. Nostrum iugulamur gladio, ditringendo in fortunam. Crimen nostrum est, chetiacen calamitarum corrumpere in virtus felicitatis. Sola voluntas sors est, cætera innoxia, imò inde indulgent. Iam innocencia pro beneficencia est: vndique leuigata sunt, & rotunde: nec vnde gaudium eminet potius, quam inceptor. Non ita est, vt putauit Epictetus, duplici omnia exornari ansâ; vnâ delectationis, tolerabili, & exortu leui; aliâ doloris, importabili, & graui; & pro vt ab alterutra comprehenderentur, aut latari nos, aut tritari: melius diceret, duo esse voluntati brachia; (res sine obice sunt, & æquabiles,) vnum, quo grauescent, quæcumque contigerint; alterum, quo alleuiantur: illud architectatur dolorem; hoc fabricat lætitiã. Non sunt in rebus duo manubria, sunt duæ in voluntate manus: vna faciem, alia aquarem gestat. Dixerint de illis:

Τὸ ἴσθ' ὅταν ἄλλος ἄλλοιο χρεῖ, τὸ δ' ἐτίμω πῶρ.
Alia torpens, & inauspicata; alia habilis, & tam perita, vt illinc etiam corripens, vnde videntur fodicare & adurere res, calleat indemnis alleuare: atque ex iis, quæ aliis sunt instrumenta torquendi, extorquet alacritatem. Quidquid con-

C

tigerit,

tigerit, transformat in gaudium. Maior hæc gratia, quam Midae, cuius digiti fodinae erant auri; cuius palma, India, aut Arabia aliqua. Non minus manualis est lætitia, manum habet voluntas conuertendi omnia, si non in aurum, in id, quod auro non emitur. Ipsa est sibi felix Arabia, ipsa India, ipsa aurifodina, & vena locupletis pacis, non indigere rebus læticia.

Cap. 25. Ad hæc, ex nuntio falso acquisitæ hereditatis, ex opinione mendace diuitiarum etiam iniuriouissima delectamur. Non ergo nos delectant res, non hereditas, non diuitiæ, quæ tunc abessent. At, si seductio alterius tanti foret, vt nos exhilararet, cur ratio propria, & cognitio veri tantidem non erit? Valeat respicientia, quod insipientia: possit sapientia, quod ignorantia. Facile est seductis gaudere, quod fidem adulationi prodigant: ad ea enim, quæ pro nostro dicuntur gustu propensius suademur, nec alium magis veritatis testem, & vadem expectamus, nisi commodum. Ex hoc iam gaudere poterat, aut credere nuntianti diuissimum fondum, tibi esse te ipsum. Falsas diuitias, & falsò annuntiantibus credimus, & exultamus: gaudeamus saltem hac opinione vera opulentiæ veræ. Demus quòd falsa sit fide digna est, quia utilior, quia percommoda.

PRO

PROLEPSIS III.

Quisque sufficit læticia.

Quid igitur fortunæ, felicitatisque possidet nomen, voce & aure tenus illo defungitur. Faciem boni si obtendat, est ad securitatem, & vt sic dixerim, fortunam infortunij, sub persona aliena prouisi, & felicissimi. Nemo hostilius vulnerat, quam amabili manu: nemo magis sine pietatis specie, quam qui sine suspitionis: ferit sine timore is, de quo non timetur.

Ira, qua tegitur, nocet:

Professa perdiu odia, vindictæ locum.

Non aliæ insidiæ perniciosiores sunt, quam securitatis. Diuitiæ, honores, voluptates, insidiæ calamitatis, velamenta malitiæ, latebræ, & propugnacula miseriæ, vnde grassatur auspiciatius, inintum felicitatis titulum vsurparunt, eò magis alienum, quòd nihil infelicius sit, quam videre felicem, & non esse. Hoc ipso, quo perfuadent felicitatem, iurant non esse. Iis tamen fidem damus, non minus insani, quam si dicenti se esse mutum, crederemus. Quis crederet verberanti, non ledere, sed delinire? Quam tranquillitatem, quæ beatitatis, siue basis est, siue coronis, dabunt diuitiæ, semina curarum, matricem timorum, illecebræ discriminam, officina fortunæ scuitura: Fere potius, qui nullas habet diuitias, in numerato felicitatem habet. Quo-

C 2 modo

modo arcam nummis aggrauans alleuiabit con-
Honores, ac voluptates, qua arte pacabunt vol-
luntatem, si iritant? Honos non implet ani-
mum, sed inflat, & spatium ambitioni laxat: &
denique, vt egregie Georgius Pifides:

Ruinosa est
felicitas spu-
na gloria, sed
sapientis om-
nis terra est
prima subfel-
lia: commu-
nis enim est
terra ad tiro-
nos, & ad
tumbas.

Ti capter cūlyxua rā vōdu natus.

Tiō dē oportet nāra yū apodpica.

Kaini yap n yū apde dporus ti, nai rapas.

Voluptas potius obruet appetitum, quam faci-
bit. Res & substantia felicitatis, non aliis organīs
conficitur, quam voluntate secum coaptata.
Qualis amor, & affectuum vsus, talis fortuna.
Huius monumenti simulacrum coluit Achais,
fortuna amplexante amorem. Optima felicitas
est factitia propria manu. Hoc opus eius condi-
tionis est, vt nulli satisfaciat, si aliena elaboretur
dextera, nisi amor cuiusque excudat. Provt gu-
bernatu cor, imperatur fortuna.

Cap. 27.

Cuique sua magis placent, & quō magis pro-
pria placidiota; eō magis cuiusque sunt propria,
quæ facit. Nemo non afficitur erga ea, quæ effi-
cūt. Ea opera magis à se facta habet, quō minus
aliis ad faciendum habet opus. Si ergo, quod
summo opere nobis placet, est felicitas, proprium
cuiusque debet esse, & opus cuiusque solius, nec
indigum aliena percuntium rerum opera, aut
materia. Solum igitur gaudij auctori, qui que sibi
sufficiet, non diuitiæ, quæ nostræ non sunt, nec
opus nostrum, sed fortuna. Procul sunt, vt eas
procul habeamus, cum nos alienent. Eadem
voluptatum iniuria est: amba præuertunt consi-
lia

lia naturæ, in contrarium desleccentes. Ad corpo-
ris vsum exteriora dedit; ipsum corpus in seruitu-
tium animæ; ipsam animam in obsequium Dei.
Hunc sanctissimum ordinē abrogat vnaqueque
inordinatio animi: voluptatum affectio subdige
animam corpori. Secelestior est amor diuitia-
rum, qui vtrumque tertio prodit; & animam,
& corpus vili tradit metallo, & his, quæ extra
nos sunt. Si alienant nos, quomodo vltiq; aut
gloriam felicitatis rei propriæ? Illi, qui alienus
est, nihil proprium remanet. In hoc non tan-
tum refutatur hæc spuria fortuna: sed iam exclu-
ditur a societate, & amore nummi, legitima &
vera; priuatum, scilicet, cuiusque bonum & do-
num, pax. Non potest sibi aliquid dare, qui se
non retinet. Quid de honoribus dicam, præ-
terquam alienissimi sint, & nos alienant? Alie-
nissimi sunt: quia minus possunt esse opus no-
strum, quam voluptas, & diuitiæ. Voluptatem
sine operatione nostra non cupimus: diuitias sine
operatione alterius seruiamus: at honos non est
opus nostrum, sed est alterius. Non est honorati
opos, sed honorantis: hoc ipso alienissimus, &
quia non noster, & quia alterius. Satis hæc re-
pulsæ, vt deleantur è censu felicitatis, quæ opus
cuiusque est. Alienant quoque nos, dum nostros
nos faciunt, non Dei: (nec enim suæ mentis, id
est, sanæ est, qui non sit, & pareat diuitiæ.)
Scientissimam, scilicet, rerum methodum in car-
dine corrumpunt.

Pro amoris itaque gubernaculo adnauigat Cap. 28.

C 3

fortuna,

fortuna, sine diuitiarum, & exteriorum armamentis. Quisque secum vehit expeditam gaudij officinam. Deus, & homo, solitarij satis sunt: quisque sufficit sibi: cuique, inquam, sufficit, quod suum est. Vnum puto ex omnibus felicem, qui in se vno ponit omnia. Nihil se amississe respondit Stalpo resistenti Demetrio, quid ablatum fuisset militari iniuria, cum Megara cepisset. Digna Christiano vox: sed neque indigna eius, qui conditionem splendidam, munerisque Prolomei recusauit, qui ingenitam intemperantiam domuit. Cum gula & vino sitate, fortissimis euertendo animum pugilibus, fortem illum Virum natura commisit, ad experimentum virtutis: sed eos non debilitauit modo, sed vicit; sed deleuit sine vestigio, ad monumentum victoriae. Totus regius Philosophus Prienensis, cum capta patria, onusti rerum suarum sarcinis vniuersi fugerent, nihil sustulit: rogatus causam: Omnia mea, inquit, mecum porto. Nouerat rem portatilem, sine onere tamen, felicitatem esse. Ille alter, Arriippus aliquis, post naufragium nudus, venit locuples Rhodum, caeteris iacturam suam lamentantibus, ipse alacris: quia ex fluctibus detulerat sua omnia, dum se. Adde, in ipso naufragio, velut in arido, sapiens stans, constat. Pectus securi portat, securum portum, non modo maris, sed etiam in terra, procellosae fortunae. Iusta laus Chariberti Regis à sancto viro Venantio:

*Qui portum in proprio pectore semper habet,
Tem*

Tempestas nullo penetrat tua corda tumultu:

Ne sensus tibi, anchora mentis adesi.

In Neptuni vlnis iactatus, si tranquillo corde, omnia in litus misit. Rectum eor omnia seruata, quae seruanda sunt; nimirum, quae seruari oportet, & seruata sufficiunt aduersus pericula terrae, aduersus minas caeli, aduersus furias Inferorum. Non alijs armis, quam exermis animi, audax, nisi arrogans, Epictetus prouocauit fortunam: O Iupiter, inquit, plue calamitates: itationem meam seruabo, non amittam bona mea, non pacem. Plue labores, plue pericula, plue dolores, plue ignominias, plue inopiam: nec importunitas laborum, nec timor discriminis, nec sensus cruciatuum, nec pudor opprobrij, nec incommoda paupertatis incommodabunt me, non obruent gaudium, non turbabunt quietem domesticam cordi, non munitam modo, sed securam. Ipsa pace dimicatur fortissimè. Omnia praelia vitae vincit. Nihil ita aduersus fortunam, atque pax praeliatur animi. Non iracundia cibus est; sed leto, blando, iusto tamen amoris modo.

Maiores fiduciam pacis, & amoris ordinati, nobis praestet exemplum, & disciplina Pauli, sola amoris ordinatione armati, & nedum prouocantis, sed iactantis, & certi, quod neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia possit illum sua dimouere à voluntate, suo separare ab amore, quem separauerat à separabili

parabilibus. Non exigue fortis, non exigue tutus erat, qui parum, & contemptibile duxit, certamina tribulationis, angustiae, famis, nuditatis, periculi, persecutionis, gladij: aduersus maiora audebat. Valentiores aemulos contemnens, non vim modò terrenam, & haec vulgaria fulmina fortunae, inopiam, discrimina, dolores, calumnias; super caelestes copias, & Spirituum exercitus vnus solus fidentissimè praesumebat. Quo gladio quo clypeo? nisi voluntatis charitate, & pace ordinata? O quanta vis pacis! o quanta vis inermium potuit esse! Resistit fortuna, mundos resistit Caelo. Parum hoc: neque creaturam aliam dixit posse separare. Fortasse meminerat infirmarum, ignobiliumque creaturarum? Angelos, Principatus, Virtutes, Caeli robur, ac decus memorauit. Cur aliam creaturam lacessit, no- uam prouocat, creandam valentiorum desiderat: Adeò super omnia est animus citè, & aptè amantis, vt id, quod non est, lacessat; cum id, quod sit, iam vicerit. Macedonis ardor solum votis minor: victoris enim & isto mundo maior, nouos expetiuit. Ita Paulus non aliis ordinibus, & phalangibus, quam suae ordinatione voluntatis, & frustratione amotis, parem aemulum non agnosceens mundum, vltimum mundanum medicabatur: tam sufficere sibi valet, valens commilitone Deo animus, vt solus superfluat cunctis, quae sunt, & quae essentibus, quae sunt, & quae non sunt; iis, quae sunt, & quae possent esse; isto, & alio mundo, id est, duplici maior. Secum locuples,

locuples, & pollens, discipulus Diuinitatis.

Nulli Deo thesauri sunt: omnia bona secum *Cap. 32.* habet, ipse est. Nullus suae felicitatis apparatus, nisi ipse. Frugalis beatitas est, & sine sumptu. Virum quamobrem rerum contemptorem se contentum solo, de felicitate cum ipso Deo contendere Philosophi iactarunt: quia vtrique sufficeret sibi. Gestio mirabilius dicere: Deus sufficit sibi: sed non superest. Totum, quod est, necessarium sibi est. Ita tamen homo sibi (cum Deo tamen) sufficit, vt abundans sibi, & superuacaneum sit fere dimidium sui: sufficit animus, superfluit corpus: adeò locupletes, affluentisque ipsa nos natura fecit. Non totum quod dedit, non totus homo requiritur gaudio hominis. De se superest, vt sit superior rebus, vt sit letus, felix. Postquam det portiones sui, manebit cum omnibus suis: aequè diues, ac antea: adeò prouum & exemptum homini licebit gaudium, non fortunae modò donis, sed suis artibus; non immune modò exterioribus, sed innatis. Proscindatur manus, amputetur pes, recedat brachium, etuantur oculi: amputata dextera, scissa tibia, secto armo, effosso lumine, poterit gaudere, retinere quietem sui, integrum virum esse. Integritati nostrae non requiruntur partes. Superfluunt artus, manus, pedes, brachia, oculi, & quidquid nobis deesse potest, non deest letitiae. Impertinens est gaudio, quod pertinet ad casum. Quidquid nobis excidere potest, non est, cur in censu nostrorum scribatur

bonorum: semper enim, ait sanctus Prosper,
Indemnis propriam seruat sapientia censuram.
 Nihil unquam mutuo accepit. Supremum fortuna
 gradum posuit. Automedon, nihil debere.
 Vere quidem, si creditor fortuna ipsa fuisset.
 Puto cum, qui omnia fortuna debet, etiam si
 omnia possideat, in imo gradu felicitatis iacere.
 Nihil, aut minimum fortuna habet, qui omnia
 ab illa habet. Sine alienis felix rebus esse poterit,
 cum possit sine se toto.

Cap. 31.

Dicat Antipater Cyrenaicus, quid defuit illi,
 licet defuissent oculi? Anne & nocturnum nul-
 lum gaudium potest esse: Ipse orbitatem suam
 collactymantes, aut solatus est, aut iocatus, quod
 tristarentur, fierentque oculis sanis, & nihil sibi
 ex oculato deesset letitiae. Pardulphus noster,
 parentibus, amicisque dolentibus cecitatem
 suam, ipse solus gaudebat. Noluit, cum posset,
 impetrare sibi visum, cum daret aliis: illumina-
 bar caecos ipse caecus: subleuabat miseriam alie-
 nam, seruabat letitiam propriam. Dicit Epictetus,
 num desiderauit pedem validum, quominus
 caelo amicis inuideretur, aut coletetur: Praestat
 voluptas sedens & quieti, quam ista fugaces,
 perniciores, & perniciosiores quadripedibus, &
 quod peius est, peiores, brutiores. Mutius non
 egebat dextera, vt suae gloriae fructum carperet.
 Sponte venit ad bonos letitia: non opus est attri-
 pi. Scruobla quoque laudem abstulit Barlaam
 rusticus inexcussio thure, exusta dextera, immo-
 ca, quia & inconcussio pectore. Potuit & sine
 manu

manu rapere gloriam Dei; quid mirum, si Ro-
 manam. Attentissimum caelum aspexit sacrifici-
 um illud nolentis sacrificare: & cum arden-
 tibus suis vidisset oculis, inuidebat ardenti ma-
 nu. Anne Antigonus colliso naso, Philippus
 oblato crute, Philopœmenes sine ventre, nun-
 quam risere: aut Zeno secreta lingua semel in-
 gemuit: Anne æterna miserie se damnauit
 Ammonius præcisa auricula: Anne Agatha sine
 letitia, quia sine vberibus, muliebri decore, supel-
 lectili sobolis, penu infantie? Dicit sanctissimus
 Damascus:

*Fortior hac, trucidibusque viris,
 Exposuit sua membra flagris:
 Pectore quam fuerit valido,
 Torra mammilla docet patulo,
 Delicia cui cancer erat.*

Non extra ostium carceris exulat vita beata.
 Vbique capitur in omni angustia lata. Si licet
 in mundo lætari, licet in carcere. Mundus car-
 cer est, ex quo ad causam dicendam sui singu-
 lis diebus euocantur rei: quod autem meus car-
 cer, magnus ille Vir Morus dicebat, aliorum
 Principum carcere sit minor, beneficij loco ha-
 beo, cum e malis minimum sit eligendum.
 Quid hunc, vel illum artum diuido: Diuellam
 cunctos, & corpus, si alienum sit, omnia sua ani-
 mus habet. Seruiebat Barbaro Paulinus, seruie-
 bat venditus Serapion, nullum membrum arbi-
 trio suo stabat: stabat tamen animus, constabat
 gaudium.

Et,

Cap. 32.

Et, ne limitatum sit viri privilegium, non modo abique artibus contententis naturæ: sed, quod plus est, si repugnantibus consisteret, secundumque civilitate, genuinaque tormenta gestaret, & ut de illo verius Charidemus Cynici Chrysolitoni dixisset, ex tortoribus compositum hominem: nec tantum, *Ευχρηστος δὲ ἦμας εἰς αὐτὸν δὴ τὸν βασιλευσάντων, ἡγίας τὴν καὶ σόφια*: sed tot carnales habere, quot articulos; adhuc non prevaleret obrucere gaudium. Summus ille patris delectationis, Epicurus, in summo die vitæ, quem beatum dixit, atrocissimis viscerum, & vesicæ doloribus inualus, velut offensus, & in vindictam, invidiamque defensæ voluptatis grassantibus, cum his omnibus animi lætitiâ compensabat, ut Hermæo testatus est. Docuerat & ipse Metrodorum, siue crucietur, siue exanimetur, sapientem nihilominus felicem fore. Potest inter corporis cruciatus enatae alacritas mentis, & fluctus, quasi tunc fortunæ miseræ spumare lætitiâ. Egregie Speusippus, coribus resolutus, monenti Diogeni, ut se ipsum eriperet molesta vitæ, respondit: Non erubis vivere; sed mente. Eius rei est beatè vivere, cuius & vitere. Anima vivimus: & anima beatè vivemus, si benè. Sufficit felici vitæ, quidquid sufficit vitæ. Tunc cum minus in corpore occupatur, magis in Capitulo suo, mente, angustius, placidiusque recepta vivit. Illuc colligitur vitæ, ubi præstantissima est; nec per futiles spargitur voluptates, nec dissipatur

patur per sensus. Vnita vitæ vitacior est, ut vis conimeta efficacior. Libenter has misceat Philosophorum memorias, ut pudor nobis sit non facere, quæ Ethnici, non est opus dicere, scire; sed, quæ dixere. Pleraque adulterina virtutis sint, fateor: hoc tamen ipso nos arguet patientia vitij negligentiores, inertes, iam favore contemnamus gratiæ. Quod in illis porrit malitia; si mitius sentire volumus, ratio, cur in nobis non poterit virtus, & Deus:

Nunc spectemus & nostros. Mirogenes sanus *Cap. 33.* morbo, contentusque corporis se totum continente luc, vota addidit: commiserates monebat, non corporis valetudinem sibi optare, non postulare precibus, sed animi. Aiebat: Deum oro, ut in hac infirmitate diutius durem. Aded animus vigeat corrupto corpore. Quid iam egeret, qui nec corpore toto egebat? Non mirum, omnia munera Eustochij refusasse. Superuacua exteriora duxit, qui sibi superfluous fuit. Barnabas Anachoreta stimulum infixum noluit eruere, putridoque pede gratulabatur sibi. Respondebat admirantibus: Quanto magis homo exterior patitur, tanto magis interior viret. lactum pedis lucrum fecit animi. Dolor pretium, aut vadium lætitiæ fuit. Permisit verò se Medicis, sed, quia tantumdem fuit, ac laniatoribus. Stephanus Libys phagedæna horribili lue corruptus, & ferè in dimidio sui cadaver ante mortem, quoad usum membrorum, & fectorem, non quoad sensum, qui solùm vitæ focit fidem; patientiæ suæ superui

superiuebat. Grandior natura Vir, grandior omni fide constantia & securitas, cuius non obstant admirationi miracula gratiæ. Interim dum curabatur, (honestè hoc dico, nam dilacerabatur,) non cessabat à penso, & opera diurna. Iam ab Viro tam aduersario utij magnum quid sperabis? Torporè mne? Vtique non actionis, sed passionis: actiuus fuit labori; obtorpuit dolori: manibus operabatur, & palmæ folia contexebat: affabiliter adstantes alloquebatur: tam abet at à gemitu, quàm ab otio. Testes oculati sunt Ammonius, & Euagrius, quos non allocutus modò interea fuit, sed solatus. Reliquum corpus committebat Chirurgo, impia manu membra rescindenti: ipse minus, quàm si alter secaretur, affectus, nec compassionem habuit. Poterat, si non sui, præsentium habere, qui loco sui, sani, integri que patiebantur delicatissimo membro, corde, sectionem alienam: ille tamen fuit tormenti immemor, nisi à compatiens admoneretur pati ad eò perfunctorie dolebat. Quid, inquam, dolebat? Cùm tulisset abscissionem artoum immutabilis, tanquam si vestes scinderentur, aut insensiles pili, qui coram aderant, lugebant dilaniationem: ipse minus, quàm tonsuram putauit, sua non impeditus opera in tanto opere carnicum. Quomodo, quod non turbauit manus, & linguam, turbaret pectus? Satiatum erat gaudio, ut in alios eructaret solatia. Quàm dominus doloris fuit, qui licentiam dolendi præ se aliis negauit? Nescio an magnus, an multus Vir fuerit, qui

qui & agere, & loqui, & pati, omnia vitæ munia potuit. Magnum est, simul potuisse: sed admirabile, quod bene; incredibile, quod pati opumè; & cùm loqueretur bene, ageret melius, & id patiendo, ubi non habent dicta fidem, opera tempus. Maior fuit Stephani latus, quam in religiosissimo Honorato, ut summam, intonauit sanctus Taio:

Vita fuit uelut lingua; sed lingua modesta.

Solatus est alios, cùm miraculum esset non queri. Laborauit, id est, vixit bene, cùm sufficeret non malè mori. Fecit vtrò nouum, cùm stupendum fuit, necessarium laborem pati. Attendit, egitque plura, cùm vix credibile esset, se solum ferre. Perfunctorium quid se habuit, laborem, officium. Parergon operantem duxit, sed operam, opus ipsum. Ad eò se neglexit, ad eò quod à se dilexit. Exhibeo & mollissimum, timidumque sexum, constantem, fortem, licet exercitiis, non ære modò, non cute tantum, sed carne, sanctam virginem Spem, ipso nomine inauguratam gaudio, & celo. Vnà viuens, ne dicam, cadauer fuit, sed sceletus carnis denudata. Sine membris, nisi cum membrorum medullis, ossibus constabat, & quod mirctis, constans. Non potuit palinodiam extorquere Antiochus inauditi Stoicis, Cynicis, Gymnosophistis, patientiæ iactatoribus, Paradoxi: *Nihil incimus quam pati*, verissimè cùm pro Deo, & cum Deo. Tunc primùm visa Spes intrare caelum, & manere. *Quin* & regnum Dei hereditatem posthuanam

(nullo

(nullo, nisi herede, extincto) possedit ante mortem: cum, scilicet, mortalis fuit, non mortua. Caro, & sanguis regnum Dei non possident: sed, quia Spes sine carne, & sine sanguine, quid impedit possidere? Hereditavit viua regnum Dei, cuius possessionis titulus, mors est; seu potius possessa est à regno Dei, & mortuaria est, hereditata à vita æterna. Argute ait Iustinus Neapolitanus: *Κληρονομίης ἰδί τὸ ἀποθνήσκον κληρονομίῳ δὲ τὸ ζῆν.* Dicit & *ἀποθνήσκον ἰδί σάρκα, ζῆν δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.* Quid reliquum est, quod contra constantiam stet, & animi tentet arma? Mors sine, mutilatio magna hominis, id est, dimidij, totius, scilicet, corporis? Ridicula minæ non magis molestiam facient, quam eum, qui cubitum eat, si adiuues exui.

PROLEPSIS IV.

Gaudium factitium est.

Cap. 34.

IAm siquidem propitiè actum nobiscum: rebus enim non est consilium gaudium. Frugalis apparatus, non modò corporis nudi vestibus, sed membris, imò animi ferè nudi corpore, satis est. Reliquum erit persequi delectabilis huius artificij modum. Iacet in nobis tantæ operæ organum pretiosum; dicam, pretiosius mundo. Vilet tamen, quia torpet, aut vacat, quod so-

luta

lum negotiatorum erat. Reliqua, cum vacent, & superfluant nobis, exerceamus, & ad officia lætitiæ virgemus in cassum: cur illud vnum, quod necessarium est, libertatem voluntatis, ortari patimur? Quanti putabis esse posse velle, que libeant? Tanti, ac posse, quæcumque libeant. Tanti est libertas ad amandam, quanti potentia in amaram rem. Per illam fit homo suæ arbitri lætitiæ, & pacis. Licet fingere felicitatem pro libito: alioqui precaria fortuna, profellum est in fortunij. Non est quid dominans & violentum, gaudium, aut moror vitæ: affecta sunt voluntatis, quæ, cum libera sit, liberum est, quibus velit, gaudere. Vbi non erit liberum lætari, si in ipsa calce fortunæ, in falce mortis, in face inuidiæ, in omni miseriæ apparatu liberum est etiam seruis gaudere? Barbarus ille, (excidit aliud nomen, non potuit excidere gloria,) Hispanus ille obtruncator Astubalis, domini vltor, posthuma (rara avis) fide, qui recepit nomen inumortale sine nomine, comprehensus, inter cruciatus ipsos risu exultabat, quasi euasisset: ridebat patiens, quod deslebant videntes, quod inuidentes; atque amenitate frontis tonitratem seruientium terruit. Conditione seruus erat, opportunitate moribundus, loco odiosus, modo exercitatus: & tamen lætus, etiam sine voto; & tamen ridens, etiam sine parasito; nisi fallar, carnifices scurras habuit; tormenta excitabant cachinnum; calumniæ erant facetiæ. Si vicit libertas serui violentiam tormentorum, & in ipsis armis calamita-

D

tatis

tatis gaudium suum potuit collocare, quæ violentia, quod telum fortunæ valebit intermittere, si fortiter nolimus? Adiungo regiam Ierulli cõditioni. Gelimeres, Vandalorum Rex, victus, vincitque cum cõiuge, cum liberis, cum familia, licentiam gaudendi habuit, & fortasse nunquam maiorem libertatem lætitiæ, sine modestia. Ducebatur a Iustiniano in triumpho: cachinnanti tamen, & licenti diffinebat risu. Putabatur alienatus mente præ dolore læuientis fortunæ: sanum tamen ille se ostendit. Rideo, inquit, fortunæ vicissitudines, vt, qui modò Rex fuerim, iam seruiam. Negotium desperatum habes, fortuna, si ridicula es, in quem tam serio irata fuisti. Quid præsumis posse læctum compellere, si tuæ artes, & vires ritui sunt? Non solum, cum arrides, ridere facis; facis, & cum excandes. Fœdus, & immodestus furentium gestus facilius cachinnum mouent, quam serena facies. Iam, si de cruciatibus, de infelicitate licet letari, cur non saltem cum illis?

Cap. 33.

Quid, quæso, maius esset; libertas amandi, abominandive quæcunque; an potentia efficiendi, fruendi que quæcumque amares, aut cuperes? Si volenti sumptuosum, & insanum prætorium habitare, hoc ipso enasceretur superba moles, construerentur sponte magna ædificia, celatis fulta columnis, marmoreis distincta aruis, tessellatis capacia cubilibus, bracteatis compta parietibus, vt votum esset, & exemplar, & artifex: si conspiciari libuisset per amcenissimos

mos

mos hortos, Thessala Tempe, subito parturiret tibi humus Paradisos, & Elysia arua: si libeat libetalem esse, repente Lydij thesauri, lateres Cræsi, tetram pondere suo fatigaret pro te: & sic in reliquis cupiditatem superaret facultas, desideria euentus: omnem istam pernicem potentiam, hanc Mercurij virgam vincit libertas amandi; nec desiderat voluntas suæ tranquillitati, & gaudio prætoria, Paradisos, gazas: melior sibi virgula diuina est: omnia habet, si nolit vniuersus fructus vtriusque est idem, non cruciari, & pax animi. Habita virga illa, caduceus pacificans. Verè dictum de Christo, qui omnia contemneredocuit:

Πρωτὸν πίδεν Ἐφέλω, χρυσίλων ἀπέλατο παβδν.

*Primum
Mercurium
alati talari-
bus, & aurea
virga.*

Virgam virtutis ipse emisit ex Sion. Minori pignore æquiualens pretium continet, qui contemnit: & compendiosè illis commodis perfrui licet, sine strepitu, sine inuidia; tacita quadam, pacifica, subita, & felici, vt sic dixerim, felicitate. Angusta iactatio fuit illa Seueri: Omnia fui. Omnia sum, dicit Vir. Omnia est, cui nihil deest. Sed rectè adiecit ille: Omnia fui, & nihil expedit. Oppositum dicas: Omnia sum, & omnino expedit. Hippias, nobilis Sophista, cum venit certamine Olympico Pisam, nihil eorum, quæ secum tulerat, aut emit, aut accepit: omnia ipse sibi propriis paraauerat manibus, calcamenta, vestes, gestamina & ornamenta, quibus non indutus solum, sed splendidus fuit; interulam, tu-

D 2

nicam.

nicam, purpuramque domi fecerat, balteum
 Babylonica pictura variegatum colorarat, annu-
 lum manus circulaerat, palam clauferat, vni-
 onem scalperat: omnia sibi fuit, textor, aurifex,
 factor, faber, sutor, multiscius sui artifex. Non
 est, quod inuideat animus tot artes: omnia pen-
 sat artificium voluntatis ipsa sibi mensam Solis
 apponit omnia sibi non facit, sed dat maior gra-
 tia, labor minor. Laus Hippiae fuit nihil ab alio
 petisse: sed negare non posset, a se laborem ex-
 orasse, a fortuna materiam, a natura tempus. Ci-
 to tamen sibi dat omnia (idè gratiosior) qui no-
 lit. Sine elaboratione habet, in quo diu labora-
 tur efficiendo, angitur conseruando, timetur ca-
 uendo. Expertus hoc, qui fauore imperiali ab
 inopia ad summam opulentiam euectus, se que-
 rebatur insidiis sui Imperatoris somno, & otio
 priuatum. Quid amplius habet, qui diuitiis, aut
 insidiis potitur, si vtilisque vigilat? Quid exige-
 res ab ambitu ædium, ab amenitate hortorum,
 ab affluentia diuitiarum, nisi gaudere? Hoc præ-
 stare potest voluntas sine tot adminiculis, &
 cum immunitate curatum seruandi, possidendi,
 prouehendi. Pereuntium enim amatores rerum
 quodam miserie dilemmate intercepti nec-
 cessaria calamitas, siue optet, siue possideat, siue
 doneatur, siue mulctetur voris. Verisimè sanctus
 Prosper ait:

Seu caret optetis, seu fruatur, miser est.

Nihil puto interest marere timoribus, an desi-
 deriis. Parum refert, propinetur cicuta aureo ca-
 lice,

lice, an sicili. Eandem desideria carenti, timo-
 res fruenti, ministrant tristitiam. Quamobrem
 voluntas abstemia fortunæ, & recta, ocyus ad fel-
 licitatem venit suis irrita voris, quam praua
 compos: unò illa sæpe, illa nunquam. Non
 semper est felix voluntas impleta. Illam felicem
 puto, quæ impleri non expectat.

Lætitiam possessionis cum habet, valet ex *Cap. 36.*
 contemptu capere, si careat. Gaudium habendi
 cum amauerit, potest compensare non habendo,
 si fastidierit. Commutat vota, commutat
 gaudia. Facillimum est totius miserie reme-
 dium, mutatio cupiditatis. Transferat deside-
 rium, & salua omnia fient. Qua parte sæuit for-
 tuna, eludat desultoria libertate. Transultando
 præstringemus miseriam, eludemus ludentem
 fortunam. Equè licet hæc cupere, ac odisse: què
 licet gaudere obtinendo, & carento, pro prauo
 affectu. Licet liberum non sit habere, liberum
 est nolle: & perinde est possidere, ac non velle.
 Compendium cupiditatis supplet omne impen-
 dium, & prodigalitem fortunæ; cuius consu-
 copia vberior est inopia amata. Leuius est non
 acquirere, quam amittere: facilius carere, & con-
 temnere, quam consequi. Cur non eligimus,
 quod leuius, quod facilius, si magis securum, si
 non minus fortunatum; Semper manet semita
 aliqua, quæ paci, atque gaudio pateat. Si iter pos-
 sidendi occluditur, via contemnendi est regia, &
 expedita semper. Nucleum suauem, etiam sine
 putaminibus, accipies; cur non & lætitiæ sine

his, quæ illam continere putas: sine lætis dico, quæ cortices sunt lætitiæ, non lætitiæ: potest sine illis esse. Delectatio sequitur affectum, non res. Nescit federe in possessione, aut priuatione rerum, donec voluntas hæreat, aut horreat. Si ita felix aliquis esset, vt quidquid videret, haberet, & possessionem cupitorum solium oculis acciperet, non esset felicior, quam qui potest, quidquid videt, non cupere. Stabilis fortuna eius est, cuius post currentem fortunam cupiditas non currit. Quid opus habes, palentur cupidines tuæ? Immobiles solium est, qui assequitur felicitatem; istum dico, quæ sine strepitu est, quæ intus latet, quæ vere pax est, cuius es consortio æmulus Diuinitatis. Non sine magno sacramento apostolicus, & celestis Vir, S. Iustus, cuius meminit diuinus Lucas, (vt puto cum Maximo, Monothelitarum maximo triumphatore,) pacem Dei ἀφθυσίαν vocat, & ἡμῶν παρὰ τὴν ἀφθυσίαν ἀφθόρον, ἀκυσίαν. Silentij laus, patientiæ opus, quietis meta, pax est, & felicitas.

O quam cito, quam pacifice, & sine copiis, potes mundi, & rerum omnium potiri; imò prodigere, si despicias! Nondum dimidium Orbis adeptus fuit miles Mæcedo: si tu contemnis, dominus totius es, & renunciaisti aliis, contentus tibi. Liberalis reliquis Munificentia tua, Orbis est. Ad summum, regna dabat Alexander, non mundos, quos non nisi in votis habuit, & lacrymis; priusque vidit Diogenem dominum omnium, dominum mundi, quam se; & plus habuisse in-

nocenter,

nocenter, & sine corde, quam inhumanè ipse, & tot cladibus. Quid post longam vsucapionem felicitatis, terùmque crebrum vsum solet haberi, nisi fastidium, etiam iucundarum? Idem habet ante felicitatem, qui contemnit. Perinde est contemneret, ac diu felicem fuisse: par exitus utrobique. Quot tacitos & maiores Alexandros libertas sua facit, qui mundum despiciunt, & videntium concedunt aliis, id est, donant; nec digna se munera eius putant? Superat in hoc (æmula virtutis) auaritia fortunam: plura vota illa habet, quam hæc dona. Nónne & superabit virtus plura contemnens, quam fortuna iactat, quam neget? Inuentio auaritiæ est, post omnia posse optare aliquid. Sunt cupiditates, vt numerus: nulla est, post quam non sit alia. Idem hic mihi videtur dicendum, quod argutè Seneca videns Neronem occidentem plurimos, quotquot de imperio cogitare existimabat. Dixit: Licet plurimos occidas, attamen non potes successore tuum occidere. Ita est: etsi consequatur plurima cupiditas, non potest vltimum consequi, post quod non cupiat aliud. Virtutis autem ingenium est, post nihil habere omnia. Itaque libertas amanda, non possessio rei amata, radix lætitiæ est. Multi plus gauderent, si non haberent, quæ habent; quam alij lætarentur obtinendo: cruciantur optando.

Quid rerum mutationem deploramus? De Cap. 38. mus alicui fidam fortunam: importuna erit, & molesta, & non credo placituram. Ad nauream

*Silentium, si
us inloquaci
tatem.*

*Ad omnem
progressionem,
qua cognoscitur,
immobilitatem.*

Cap. 37.

Samio tyranno fuit, qui solum vilis fortunæ parvus, ceteri priuigi, aut alumni. Et tamen maternos fauores, quia continuos, ægre tulit: doluit importunam felicitatem: voluit, aut reicere, aut interpellare, abiecto pretiosiore annuli pignore, (releuabantur odia posthuma:) non potuit. Volens perdidit, inuitus reperit. Vnus fuit, quem felicitas persequeretur, & inuaderet coram, præter morem suum. Alioqui persequitur felices suos fortuna; sed cum fugit, aut ducit illos. Demus ita ad gustum cum aliquo actum, vt prosperitati obligaretur: genus infelicitatis esset, alligatam felicitatem gestare, nec posse aliquando excutere. Hanc extraneam dico, Plures infelices se putarent, si necessarii futuri essent felices. Fuissent miseri, si necessarii Reges. Maius igitur est bonum, libertas cupiditatis, quam prosperitatis necessitas: magis enim fortunat, posse contemni fortunam, quam ipsa regna. Imperia multi recusant; alij, quia non potuerunt, miserimos iudicant, se; & hoc ipso fuerunt. Ne minem fallit miseria: si putetur, est. Hoc ipso, quod falleris, verissime miser eris. Quidni miseriam putarunt feliciorum necessaria felicitate: Genucius exilium æternum anteposuit regno. Gordianus purpuram, nisi coactus instantibus gladiis, noluit accipere. Secundum rerum malum putauit imperium, secundam post mortem, duxit secundam fortunam; inter purpuram, & necem dubius fuit. Quæ miseria maior, quam vbi fatum, & sceptrum de necessitate certant?

Dicam

Dicam iam non aliquem, qui recusauit regnum; sed, quod maius, matrem, quæ illud recusauit filio. Luliani in Regnum Ternatense Aetium puerum decennem elaturi, à matre quaesierunt: renuit illa primum: deinde muliebribus armis, lacrymis, precibus, mox robustius amplexibus, & viribus, & denique maluit occidi, quam filium Regem videre. Vnà è brachijs matris ereptus filius, & matris ereptus præcipitio spiritus. Aded magnum infortunium est necessitas fortunæ. Vicit Philosophia barbaræ femina, laue natione, ambitionem Romanæ Agrippina. Hæc voto imperium filij, suæ præposuit vitæ: illa maluit mori, quam filium imperare. Gaudium sacro Patriarchæ Iacobo ex nuntio viuentis Iosephi temperatum fuit, vt illud sustinere viuus posset, quod simul annuntiaretur imperasse Aegyptiis. Nullam læticiam hæc felicitas excitare potuit: sibi sufficere dixit, si adhuc Ioseph, filius suus, viueret. Non seruauit fortuna filij læticiæ patris: deseruuit tamen vitæ, ne vita filij parricida esset, vt fuit in Romana femina. Timuit prudens senex forsan, mutatos in aula filij mores: timuit certius mutabiles fortunæ. Neutrum nuntium seorsim sustinere fortasse posset, aut gaudio, aut tristitia victus: vtrumque sustinuit vicissim atemperatum.

Pluris igitur est libertas fortunæ, quam si in te solum decoqueret illa totum patrimonium, & cum iureiurando repetendum negaret. Plura solum potest fortuna dare; voluntas facis. Ma-

D 5 gnum

gnum interest discrimen inter plus, & satis habere: illud est limen cupiditatis, istud limes. Semper in vestibulo cupiditatis est, qui cupit. Vnde cumque incipitur, sine vltima. Ex quavis cupidine ingreditur auaritia, etiam ingressa. In corpore infinito quamcumque partem assignes, æque distabit a fine, ac priores. Vndique medium est, nullibi extremum. Quodlibet punctum est centrum. In medio iacet. Vastissima, infinitaque moles fit desideriorum. Ex quolibet æque distat terminus, quia nullus. In vnoquoque auaritia in centro est suo. Vnde cumque ambitio in prima est linea. Vbi terminus nullus est, torum est initium. Adeo singularis genij est cupiditas, vt eius terminus nullibi sit, & eius principium vbique. Post plura sunt alia; post alia, omnia; post omnia restant auaritiæ vota; post satis, nullum. Diuino artificio fabricata est voluntas humana in ea vna cuncta continentur, quia valet compensare cuncta continentur, quia valet compensare omnia, valet superare. Peritia artis est, breui plura resumere, & in cælatione exigui vnionis exprimere ingentem figuram suis absolutam, suis magnam in paruo partibus, vt in Alexandri annulo. Maiori astutia elaborata voluntas, cum vna sit, plus quam omnia comprehendit. Ipsa est compendium gaudiorum; sua tamen constantium magnitudine, & numero. Nihil opus habet mutare à fortuna, quod non intus habeat; nihil deprecari, quod non queat eludere: cui mirabilior est vis, quam annulo Gygis; nec minus per eam ad regnum fortuna scandere licet, quam

quam ad Lydium. Palam annuli si ad se conuerteret Gyges, inuisibilis fiebat, tutusque: si à se ad extrinseca auerteret, tarum immunitatis priuilegium amittebat omnibus parens, visibilis etiam inuidentibus. Ita cupiditas, si in se reflectatur, quisque securus erit, inuisibilisque fortunæ suis illum non attacturæ iaculis, locupletissimum assequetur regnum: at, si ad exteriora conuertat, tunc scopus proponitur fortunæ, tunc conspicuus & euidentis rapidis exponitur telis. Adhuc incruentus & indernnis, miser erit solo timore miseræ. Contra erit is, qui inuouerit cupiditatis est: etiam si non sit aliud, de quo gaudeat, de securitate gaudebit, inter cæca & volentia fulmina stomachatæ sortis perpetuo ridens, & columis.

Anne mendacium, aut quid impossibile moriebatur Diuus Paulus, cum ciues Thesalonice hortabatur semper gaudere? Nesciebant alloqui homines, an Deos? Si homines, mortalesne, an immortales? Mortales planè nouerat, in quos gladius, furor, inuidia, insidia, iniuria, curæ, morbi, & omnis denique miseria seuit, & suarum vitium facit non modò experimentum, sed ostentationem. Anne Epicureos aliquos, qui omnibus indulgentiis voluptatis resisterent tot copijs tristitiæ? Non, nisi Christi discipulos, in quos super omnia humani generis pericula adiectum est maius aliud, ipsum genus: in quos insurgent parentes, mundus, Infernus; qui nec sui securi sunt; quibus omni voluptati vitium vale,

Cap. 41.

vale, & aeternum dicere opus erat, omnibus, quae possidebant, nuntium mittere, maxime pro disciplina illa veteri, & nouitio fetuore. Ad haec sciebat, non quosuis, sed Theisalonicensis viros, tunc temporis bonorum suorum direptione, malorum inuidia, insidisque non concussos, sed oppressos, nec tutos morte interminante superstitibus, de sublati. Inter has machinas miseria, inter tot organa morosis, inter tot tormeta fortunae, quid suauisibile putauit, sine interpellatione gaudere. Opus istud indefessi iudij, solius animi est. Quo modo hunc intercidere valebit fortuna, quem cadere non valet, nec caesura videt? Nihil cum animo est illi. Inter mortalitatis iniurias ius quoddam immortalis tranquillitatis retinere potest, Deo immortalis similis homo moriturus.

Cap. 42.

Deificum Philosophiae munus censuit Hierocles, illiusque studiosos dixit Deos mortales: Diuinitatis titulum tribuit ob similitudinem addidit mortalitatis ob mutationem, & transultationem fortunae, quae, quia sinistra, inuitè adhuc bonos verberat impotentis sui illa manu, & errore impetus. Palsus est: quo titulo Deitatis, & immortalitatis emulatione gestiant. Independentia rerum, & sui solius suspensio mortales facit; immortales possessuros suam sine usurpatione interpellante pacem. Similis virtutis statua Deo aeternitatem meretur. Usurpo hoc dictum Procli à diuino Epiphanio, & Methodio traditum: quemadmodum Phidias, cum Pisæum si-
mula

mulactum fabricasset, oleum circum pedes effundi iussit coram ipsa statua, ex ebore enim erat, et ipsam immortalem conseruaret: non minus summum illum rerum Artificem, quam manuarios, sui simulacri constantiam prouidisse. In ipsa similitudine interruptionis causa est. Quae similitudo Dei? Immunitas fortunae, & sufficientia sui. Haec, quia casu immunis, stabilis; cuius quietem nec turbabit lex fati, nec illex fortuna interpellabit, nec leuertas mortis, nec leuitas fortis, nec serua vnitis, nec ludibria alterius. Fastidius Deus euadit miscellus homo immunis, perennique beatitate, solius voluntatis inauguratione. Si ars aliqua esset, quae homines in Reges efferret; si robur sub ingenium eaderet; si elegantia, artiumque proceritas industria pareret; si vis perspicax, aciesque mentis artificialis foret; quis pretio, quis labori parceret? quem non reddidisset largum auaritia, audacem cupiditas: Cur, quia inuentio non sit fortuna, nec ars efficiendi Reges, dominosque tectrent anguli, sed Deos Dynastas sui, fortunae, mundi; torpemus, & impatientes lucro deifica dignitatis sumus? Quae mutatio nostri generis est, ut solum Diuinitatem iam fastidiat cupiditas famelica omnium, nisi eius solum, quo satiari potest? Vbi nunc est antiquus ille ardor primo coactaneus homini, cum voluit esse sicut Deus? Supplicium est praesens, fastidium praeteriti appetitus. Crimen fuit in scientia, & intellectu concupiscere Diuinitatem; virtus est in amore, & voluntate
cons.

consequi. Tedium huius, poena est illius aviditatis. Erravit Adam in modo, non in appetitu. Hoc patrimonio similitudinis suae donavit Deus hominem, foetum ultimam, velut Benjamin dilectum, & Bennoni charum, aequè filium dexterae suae, & doloris, exclamat S. Hilarius:

*O felix animal nimium, cui dextra Tonantis
Est pater.*

Dicam, ò feliciter, cui dolor Dei est mater. Manibus suis fecit Deus hominem, doloribus refecit. Non igitur, quem sic dilexit, Benjamin, exhaeridem relinquit: sed in similitudinis suae portione hereditaria instituit adeunda, non inflatione scientiae, sed modestia voluntatis. Frustrà ad similitudinem diuinam natalitia humana celebrantur, si appetere, & imitari illam non liceret.

PROLEPSIS V.

In quo sit gaudium.

Cap. 43.

Quoniam suae alacritatis architectus esse quisque habilis est, ante elaborationis eius modum, oportebit, in quo pax animi, gaudiumque sistat, praemittere. Gaudium est quoddam silentium appetitus; quaedam modestia ambitionis; quoddam claustrum cupiditatis; quidam thronus iam confidentis affectus; quoddam sine fastidio epulum cordis; quaedam praeda voluntatis;

In quo sit gaudium.

tatis; quaedam mors desiderij; quidam auaritia limes; quaedam contelleratio animi, & rerum; quaedam adequatio amoris, & rei amatae; quaedam societas voluntatis, & eius, quod optabatur; quidam aspectus desiderati; quaedam praesentia cupiti; quidam occurus qualiti; quidam contactus; quidam amplexus boni: & denique, ut haec complectar, quoddam Satis. Non totum tamen in rebus confidet, vix pede altero contingit; quatenus sit nexus, & consensio earum atque voluntatis, quasi mutuo connictu, respectuque vicissim sibi respondentium, reciproco attractatum complexu, adaequato convenientium implemento. Omne gaudij opificium haec completio est, si nihil cautum resistit voluntati. Qui gaudet, contentus dicitur, quia tunc gaudet voluntas, cum continet quidquid capere valet, aut vult; id est, quidquid exoptare; velut calix, liquorem. O raram rem, aliquam fidam ex rebus laetitiam! Omnia praeter Deum cura sunt voluntati, & grandi peccant paruitate.

Ad diuinam normam stricta voluntas est. *Cap. 44.* Quantumvis dilatentur, quantumvis insententur, quantumvis explicentur haec contracta, quae vulgus bonorum titulo honorat, & super pedum digitos insurgant exte nos; surrigant ceruicem, attollant frontem; minoris stature erunt, atque ex hac diligentia infirmiora, instabiliora, ridicula. Omnia minus sunt, si nostrum expandamus sinum: inaequalia nobis, nec implebunt. Vestis Zachaei adaptari non posses artibus Goliz: nec Gigantis

Gigantis calcem impleret pes paruuli. Si vastus Oceani aliuus exsiccaretur, stilla aquæ non posset impleri. Annè cauum, quo poteit capi Deus, occludet gutta vna mellis, aut flatus aëris, aut glebula luti: Quidquid, inquam, volupe sit, quo mulceat libido; quidquid honorificum, quo ambitio inflat; quidquid opulentum, quo conspurret auaritia; Diuini typis. Non mirum, si minus illi sit, quidquid Deo est minus. Quomodo vasta illa inanitas, Deum exceptura, solidabitur rebus inanibus? Solo intus Deo contento contenta est. Solus, qui est omnia, quadrat cupiditati. Solum illum, qui sit omnia, dico: nam, nec omnia quadrabunt, nisi illud, quod sit solum, omnia. Iam aliquid maius est, quam omnia; vnum, quod sit omnia. Addit super omnia gloriam simplicitatis, & in vnitatem cunctorum adimpliat virtutem, magnificat præstantiam, crescit in infinitatem. Vno solum satis est incrementum, quid erit simplicitas? quid vnitatis? quid ex vniuersis vnum non vnitum, sed vnitatis? Non est, cur pingatur pusillus amor: super omnia est: cum Deo solo audet componi, seque cum illo metiri.

Cap. 45.

At legitimum licet gaudium, genuinamque satietas voluntatis, Deus solus sit; in cæteris indilabitur. Res viatica quædam & modesta lætitia, prolium & prælibamentum illius. Suus est propterea voluntatis vsus, & modus tranquillitatis: vt, licet istis rebus prætereuntibus, properantibusque ad interitum non sedeamus, sistamus

sistamus tamen, & perfunctoria fungamur interrim, factitiæque felicitate in hac vita, quæ saltem amarorem eius tergat, fortunam expiet, & inaniam voluntatis, si non repleat, expleat. Duplex quies humani cordis est, vna appetitus, altera motus eiusdem appetitus. Illam primam habere valeamus, dum figimus cupiditatem in vno, determinandisque, nec per ferum angulos oberramus vagi bonum reperturi. Inuento tamen, inuentoque iam bono, tunc procedit motus appetitus ad fixum, statumque aliquid, cuius deinceps peregrinatio suavis est: quia non sit error, sed iter. Magis tunc laborant, & anguntur viatores, cum quaerunt iter, non cum ieiinantur. Est in vitæ huius via sua quies, dum cupiditas non palatur. Aliud est quaerere viam, aliud ire. Illud fatigat; quia inquietum, & incertum; istud etiam voluptatis causa sumimus; ante terminum solet etiam quiescere viator.

Verum, nonne omnia nuper calumniati sumus, minora, curta, & pusilla, præ capacissimo voluntatis gremio? Quomodo inane illud immensum occupabunt? Vtique omnia exigua sunt; & si cupiditas se aperiat, cuncta non opperient. Potest tamen sinus noster laxari, & stringi: explicari potest, potest complicari. Eâ astutiâ fabricata voluntas est, vt, licet immensis sit fundi, arctari seiat, & minimis quibuscumque conuenire, adæquatam rebus fieri, hoc est, quietam. Duo, quæ inæqualia sunt, altero modo possunt modo parari inuicem; si, aut maiori detrahatur,

E aut

aut minori addatur: aut contrahendo illud, aut istud protrahendo. Non sunt res tantæ, ut tactatum toleant; facerent in nihilum non sunt tales, ut sustinere onus possint; infirmæ sunt: aditamentum quodlibet grauat, aut obruet. Remedium in voluntate erit: non è chalybe, aut ferro facta; è cetera potius est: nata hic miseris, & misericordiæ: denari potest; expandi potest, dilari, & constringi: materia ductili est, quæ in se colligitur, & è se producitur: arcana quadam virtute ex libertatis vincuntur ampliat, nunc resumitur adæquat: se rebus pro cuiusque magnitudine: ita sinum eius contractum occupant paria: licet naturalem mensuram non compleant, expleant artificialem; quod quieti alicui sauis est. Hoc ratum est privilegium libertatis, se accommodare minoribus; æquare, cui volent.

Cap. 47.

Felicitas infinita est, parem esse cupiditatem cupiris: non dico ob ambiguitatem magnitudinis: deum æqua est cupiditati potentia. Infinitam quid est, finire votis ipse terminus cupiditatum immensus est. Errant tamen, cum post incertum inabile oberramus; & quod terminatum est, non quaerimus. Quod tamen naturæ Deus, parte virtutis potest mortalis æmulari: & quod nequit potentia humana, potest abstinentia. Igitur, cum gaudium non in rebus commoremur, sed in ista ite, consecratione, & adimplentione, pro libidine voluntatis; quacumque re voluntas expletur, hilaris & tranquilla manebit.

bit: quia plena, tam in labore, quam in mollicitate; tam in cruciati, quam in delinimento gauisura. Equè utrisque compleri licet. Vtreus melle impleri potest, æquè ac felle: quodvis infundas, plenus erit. Sicut pyxis aloën, siue saccharum capiat, utroque oppletur: ita rebus sine delectu duris, blandisve voluntas referta erit. Si se accommodat, constringit, & velut Heliæus parvulo committitur, dum nihil ultra velit, quam habet, aut habitura est: siue labor, dolorve, siue alia ærumna sit maior. Nullus labor acerbis est patientibus, sed nolentibus. Nequaquam putes extra fidem, molesta, ærumnosaque læticiam voluntatis posse alere: ipsis miseris potest nutiri felicitas. Nemo est miser, qui sua miseria est contentus: potius, quod ex voto in miseria viuat, fortunatum dicam. Nullus est infelix sensu aliorum. Qui sua conscientia verè felix est, non erit falso iudicio calamitosus. Quis beator, quam qui agit ex voto suo, & res pro voto aguntur? Fabios, Camillos, Regulos paupertas & afflictio non molestarunt: quia non extra votum. Quid interest, quod inops sit, qui hoc vult esse? Quid refert, inglorius sit, qui honorem respuit? quominus lætissimus sit, cum id sit, quod vult, plena & solidata voluntate? Desideria sunt satisfactiones, & productiones illius: at, si plena etiam absinthij succo, gaudens perinde erit; expleti, gaudere est.

Quid causæ fuit, quod Attalus regis deliciis, Cap. 48. licentioribus, inquam, ommissis, olitor maluit fieri,

fieri, & rusticam curam, quàm publicam gerere; hortos fodere, quàm in solis sedere; genuina ferere, quàm imperare? Quid vt deinde araria artis fibræ vacasset, cui aurum vacabat, ætærium, & supellex, satis est dicere sua, Attalica? Laxauit cupiditatem regno & opibus gauisus, siue gauisus, (vix aliud sui bonum diuitiæ, quàm spem præbent, semper bona est, hoc tamen ipso mali, quòd bona: hypocrisis enim laborat.) resumpsit verò, cum ager placuit. Quid, quòd Cincinnatus honorem annuum voluit, continuum noluit? ampliavit illic, collegit hic, cum se ad rus collegit? Ibidem Africani ambitio desinit: inglorio tunc quieuit tuta gloria laborum; ille in merendis honoribus præmia duxit, labores in recusandis. Equè in utroque laborauit, in merito, & in modestia, in qua maius meritum. Pro præmio fuit non cessare mereri. Tunc honos

*Inferior virtute fuit, metuitque repulsionem
Obuia maiestas. Doluit fortuna minorem
Se confessa viro. Magnam, delat a potestas,
Maiorem, contempta probat.*

Dignus solùm dignitate est ille, quò dignitas non est adhuc digna, sed candidata. Prouidentissimi isti è fortunæ palmis vterò exilire elegerunt, quàm cadere, aut proici. Cadere periculum, proici contemptus, exilire virtus est. Hanc magnam felicitatem habuerunt, non vinci felicitate. O quàm magna virtus fugere fortunam, deinde resistere, maxima fugare! Robulti animi est

est reluctari fortunæ; fortunati non cedere. Quid fecit Solonem reculare thronum? Pulcherrimum locum nouerat: sed, quò exitum non haberet; seque paucis, modicisque, vt peruis, adaptauit. Quid Audentium abnuere impetium? Constrictio cupiditatis. Quid Seuerum inter blandimenta fortis, & adulatorum, in comitiis voluptatum, diuitiis, potentia, immunitate? Imperator erat, & nescio, an dignus non mori, quàm non nasci. Seueritas condemnabat natiuitatem, vtilitas publicæ mortalitatem. Quid, inquam, fecit, vt leguminibus contentus esset; & adeò assuetus, vt carnem pro negato veneno sumplerit, qua expirauit? Accommodatio voluntatis. Nec aliud Antisthenem, Zenonem Citieum lætos, vt ego ad summum puto, vt ipsi, beatos in omni austeritate, siue miseria vite fecit.

Nostros prætereo, qui modicis vixerunt contenti. Deo pleni erant, quid mirum, tanto hospite si omnis occupatus locus, aliis spatium rebus non liqueret? Quid mirum sit paruo contentus, in quo Deus contentus occupat multum? Nihil apud se sustinent, cum teneant, quod est omnia. Quid mirum, caelestis ille vir, Franciscus Lupius, nostri Ordinis clarus, non solùm miraculis, sed miseria sua decus, postquam omnia reliquisset, cunctisque spoliatus præter se, quia non se nudum vidit, si pallium dedisset egenis? Neque enim satis erit paupertatis amans, cui non exundet amor in pauperes. Vbiçumque res amata conspicitur, talis, instar magnetis, corda. Ultra

humanam gloriam factum illud fuit: nam, si gloriosus Christus fructum dimidiati à Martino pallij coram Angelis ostentabat, & penè præfumebat, non honestiori purpura arrogans, sibi que augustus; ecquis gloriæ pretium aestimauit, cum ad reliqua vltimæ misericordiæ, & paupertatis argumenta pallium Lupus adiecerit, quod in partes diuisit pauperibus, vt, licet diuisum, ad plures veniret totum? Sed, quamuis vltima hæc gloria, non fuit vltima charitas, nec extrema paupertas: tunicam deinde scissam toriens donauit, quot in frustra dispersiuit. Nec dum hic stetit virtus, quæ nescio qua arte cum summa inopia summam beneficentiam amicauit, vt nunquam defuisset homini munus, cui defuerunt omnia: tan est absque fundo, vel cum ingenio, miserationis ætarium. Quin, sicut extra gloriam iam eius misericordia abiit, ita extra viuos. Cadauer nudum mox videns exiit se subucula restanti, & decenter humat. Imitatus Martini officia in viuos, superauit Bessarionis charitatem in mortuos, qui superhumerale dedit defuncto. Aliquid magis necessarium donatum à Lupio vdeo, Martini, & Bessarionis laudem in se cumulante. Quid appellem hominem adeo subsistentem sibi, secumque? Fortasse prouocatore[m] Pauli, cum vltra disciplinam suam, etiam ea, quibus indueretur, non referauit; nullis, quibus regeretur, contentus: An æmulum & repetitorum innocentis Adami: quia sola nuditatis sinceritate gauisus? An Dei familiarem, contribu-

lem, & discipulum: quia se solo, sine adiacenti, lætus; Quid iam post omnia, post pallium, post tunicam, post indutium restabat, nisi se dare? Dedit, non se excusauit: & cum opibus non potuit, subueniebat operis: nudas vixit, nudas obiit, posthuma adhuc virtute. Tam misericors fuit, vt ipse fieret miserandus, non miser: nam hoc est cordis negotium, non aspectus. Licet omnia in illo amisit: faciem potius miseriæ habuit. Miseria in illo substantiam amisit: rem potius, & statum beatitatis habuit. Non illum dumtaxat amor inopiæ; sed copia amoris instigabat.

Prætermitto igitur Viros similes, qui relictæ *Cap. 50.*
re magna omnia, ob angustias voluntatis non constrictæ ad exigua, sed expansæ; plenæ tamen diuino Spirito, aliud minime capturæ. Illos commemorauit Deo inanes: & tamen voluntatis artificio non capiebant, in quod inhiat, & panditur cupiditas vulgaris: se enim constringebant, & adæquabant paucis, & licet vacui, obturabantur: laxamenta enim, & caua cupiditatum, sunt ferarum saeuientium caueæ, curarum, mœrorum; nec alia voluntas misera est, nisi inanis, id est, cupida. Solum cupidines cor angunt, quantum partem eius vacuofaciunt; fragilem voluntatem reddunt, pumicosam, cariosam: caries enim voluntatis, cupiditas est: non minus illam, quam ligna, suus perdit morbus. Quid desiderium putas, nisi voluntatis hianum? Hiare cupientes dicimus: hæc causa tristitiæ. Corporis

dolor, diuisio est partium vnitarum vita & animi dolor, vnici cordis scissura, quæ cauum aliquid efficiat. Inanis ventriculus officina est famis: sic desiderium, esuries amoris est impatientissima, quæ, cum restat aliquid depletum, angit animum. Exigua mala corumpunt magna bona: gutta aceti perdit vasculum nobilissimi meri. In hoc maligna indoles cupiditatis: vna sola corumpit plura gaudia: per illam omnis diffluet lætitia. Sit licet plena, & gaudens voluntas, infurgat vna cupido, euacuatur tota hilaritas. Vt ceus plenus aqua, si fissuram facias, inanescit statim. Hiet desiderio aliquo animus, illac profunditur lætitia. Res delicata, felicitas est; facilis miseria. Miser eris, si desit aliquid, etiamsi omnia præter illud habeas. Vt sis felix, nihil excipiendum est: omnia habere opus est, aut omnia continere: illud arduum est, istud suscipibile. Isto tramite obuia felicitas est, & æquæ facilis, licet claudat omnia bona; miseria verò sit contenta vno malo.

C A N O N I.

Adæquare voluntatem facultati.

Cap. 51.

ITaque gaudium non est incola rerum, neque cordis aduena. In adæquatione desideret, vt sic dicam, desiderij, resque desideratæ, cum possessionis iure fungitur amor. Itaque lætitia ex facti-

tiis

tiis est. Nunc artificium istud scrutemur: nunc fidelis fortunæ raram fabricam nolumus. Bifariam tantum consummatur opus: aut, si voluntati suppetat robur efficiendi, quidquid peroptauerit: aut patientia, ne optet, nisi quod factura est, aut pollens sit efficere, compatibus voluntate, & facultate. Penè æquæ videntur cluuium fortunæ ascendere, æquæ felicitatis verticem contingere, & qui potest, quæcumque vult; & qui non vult, nisi quæcumque potest. Prius illud iter nemini, nisi Deo, patet. Nota ista Diuinitatis, vt ex Aristotele Arlenius prodit, exequi, quæ vult, sicut & humanus character, exoptare, quod desit. In illo sublimi tramite nullum gradum licet homini ponere, si multum aueat, cum parum valeat. Tota proinde inopia virium faceret in copiam cupiditatum, atque penam meritorum. Aliâ semita compendiosa culmen istud licet subire, & diuinam felicitatem æmulari. Siue omnia habeas, siue nihil velis, quod non sis habiturus; limes idem videtur, quies cupiditatis. Duplici via itur eodem. Si non potes exequi, quidquid velis; potes velle solum, quod possis. Isto etiam pacto adæquatur cupiditas votis. Pares simili erunt modo duæ parvæ virgæ eiusdem quantitatis, atque duæ trabes æqualis longitudinis. Voluntas parum potentis exæquabitur optatis, si parum optet; sicut & optantis multa, quia potest multa. Non est felicitas in nimis, voluntate, & facultate, sed in consecutione, possessioneque cupitorum, in exæquatione volun-

E s tatiæ